MİLLET MECLİSİ BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ

Maliye Bakanı

Yılmaz ERGENEKON'un

KONUŞMASI

1977 MİLLET MECLİSİ BÜTÇE GÖRÜŞMELERİ

Maliye Bakanı Yılmaz ERGENEKON'un

KONUŞMASI

Sayın Başkan,

Yüce Meclisin sayın üyeleri;

1977 malî yılı Bütçe Kanun Tasarılarını Hükümet adına sunmak üzere huzurunuzda bulunuyorum. Konuşmamın başlangıcında Yüce Meclisin sayın üyelerini saygı ile selâmlıyorum.

1977 yılı Bütçe Kanun Tasarıları kanunî süresi içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine tevdi edilmiş, 40 gün süre ile Bütçe Karma Komisyonunda tetkik edilmiş, Bütçe Karma Komisyonunda Yüce Meclislere niyabeten görülen faaliyet içinde bir takım değişikliklere uğramış, bilâhare Cumhuriyet Senatosunda 10 gün süre ile yine itinalı bir tetkike tabi tutulmuştur.

1977 yılı bütçesi gerek hazırlanış, gerek bu bütçeye hâkim olan prensipler bakımından, gerek dünyanın içinde bulunmuş olduğu ekonomik durum ve bunun Türkiye'ye akisleri bakımından birtakım özellikler taşıyan, kendisinden önceki bütçelere göre birtakım farklılıklar taşıyan bir bütçedir.

1977 yılı bütçesi Türkiye'de 15 yıldır uygulanmakta olan üç plan döneminin son bütçesidir. 1977 yılı bütçesiyle 3 üncü plan dönemi nihayete ermiş olacaktır ve Türkiye 4 üncü planını ve ona uygun program ve bütçelerini bu 15 yıl içinde almış olduğu ekonomik ve sosyal sonuçları dikkate alarak, hazırlamak imkânını bulacaktır. Bu niteliği ile 1977 yılı bütçesi üç plan dönemini değerlendirme, üç plan döneminde edinilen tecrübeleri 4 üncü ve ondan sonraki planlara hazırlık olabilmesi bakımından kendi içine intikal ettirebilen, üç plan dönemi içinde Türkiye'nin varmış olduğu ekonomik seviyeyi bundan sonra varması ekonomik seviyeye göre ahenkleştirme gayretinde olan bir bütçe olacaktır.

Bütçemizin birinci özelliği, plan dönemleri sonunda, bu planlara göre telâfi edici bir bütçe karakterini taşıması olacaktır.

Yine 1977 yılı bütçesi, yasama döneminin son yılı olması sebebiyle bir seçim yılı bütçesidir. 1977 yılı bütçesi uygulanması sırasında Türk Milleti önümüzdeki 4 yıl için kendisini idare edecekler hakkında yeniden karar verecektir, yeniden tercihlerini kullanacaktır. 1977 yılı bütçesi bu itibarla, Türk Mil-

letine 4 senede sunulmuş olan hizmetleri, Türkiye'nin vardırılmış olduğu refah seviyesi ve ekonomik seviyesini de ifade edebilen bir bütçe olacaktır.

Türkiye kalkınma mücadelesini tabiatıyle 1977 yılı içinde yapacak değildir. Uzun senelerden beri kalkınma özlemi duyan, potansiyelini bu özleme göre ayarlamak gayretinde olan Türkiye, 1977 ve onu takip eden yıllarda kaynaklarını daha realist, kaynaklarını daha verimli bir şekilde kullanma gayreti içinde bulunacaktır. Bu gayreti hürriyeti nizamı ve demokratik sistem içerisinde gerçekleştirmeye devam edecektir. Demokratik nizamın uzun mücadelelerle ülkelere ve kişilere sağlamış olduğu nimetlerki-bunun başında kişinin hürriyeti, kişinin hakkı ve kişinin tercih imkânı gelmektedir - yalnız ülkemizde değil bütün dünyada büyük bir mücadeleye konu olmaktadır. Bütün dünya sadece bir ekonomik gelişme mücadelesi değil, aynı zamanda bir nizam mücadelesi içerisindedir. Nizam mücadelesi genellikle hürriyeti ve hürriyet nimetlerini o ülkeye ve o ülkenin fertlerine çok gören kişiler tarafından sürdürülmektedir. Nizam mücadelesinin dünyada görülen belli başlı hedefi demokratik sistemdir ve hürriyet içerisinde kalkınmadır.

Türkiye tabiatıyla bu nevi bir mücadelenin dışında kalamaz ve kendisi kalkınması uğruna hürriyetlerini feda edemez, kalkınması uğruna demokratik rejimin tehlikeye atılmasına da göz yumamaz; ama, ne birinden ne ötekinden vazgeçmeden idarelerin hürriyet içerisinde kalkınmayı, kaynakları en iyi kullanarak ülke fertlerini en geniş hürriyet imkânlarından istifade ettirerek bulmaları icap eder.

İki yıldır görevi başında olan Hükümetiniz bu prensiplerin ışığı altında hem kalkınma hedeflerini tespit etmiştir; Hükümet programları bu hedeflerden ilham almıştır - hem de demokrasiye karşı, demokrasinin varlığını korumaya karşı süre gelmekte olan mücadele içinde en müessir rolü oynamıştır. Hürriyet nizamının savunulması için yürütme gücü kanunların kendisine vermiş olduğu bütün yetkileri ve bütün imkânları kullanarak bu nizamın korunması mücadelesini de bu 2 yıl içerisinde vermiştir.

Huzurunuza takdim etmekte olduğumuz Bütçe, Hükümet programı ile Yüce Meclislere sürmüş olduğumuz taahhütler ve bunların gerçekleştirilmesi imkânlarını ve şimdiye kadar ne nispette gerçekleştirildiklerini ifade etmektedir.

Değerli arkadaşlarımın malûmudur ki, bir ülkenin ekonomik gelişmesine tesir eden faktörler, münhasıran kendi iç mese-

lelerinden, kendi iç imkânlarından gelmemektedir. Bir ülkenin ekonomisinde, özellikle, dünyanın bugünkü gelişmişlik seviyesinde diğer ülkelerle yürütmeye mecbur olduğu kesif münasebetler karşısında dünyadaki ekonomik gelişmeler, dünyadaki siyasî gelişmeler de önemli nispette etki yapmaktadır. Bu sebepledir ki, 1977 yılı Bütçesinin hazırlanmasına tesir eden ve Türkiye dışında oluşan faktörleri kısa bir şekilde huzurunuzda ifade etmek istiyorum.

DÜNYA EKONOMİSİ

Dünya ekonomisi 1970'lere vardığında nispî bir dengeye sahip belirli bir gelişme hızını sürdürebilen, fiyat istikrarı içinde - özellikle gelişmiş ülkelerde - gelişmesine devam eden bir konimi manzarası göstermekteydi. Ancak, 1970'lerin ilk yıllarında dünyada yeni faktörler ve yeni dengeler ortaya çıkmaya başladı. Bunların belli başlıları, hammadde ve petrol fiyatlarında olan gelişmelerdir. 1970 yılına kadar petrolün bir varilinin fiyatı 1,5 ile 2 dolar arasında değişmekte iken, 1973 yılının ikinci yarısından itibaren fiyatlarda fevkalâde süratli 4 misli, 5 misli artışlar meydana gelmiştir, bunun yanında birtakım stratejik hammaddelerde de dünyada önemli artışlar olduğunu görmekteyiz.

Bu önemli artışlar sanayileşmiş ülkeleri bir şekliyle etkilemiştir, sanayileşme yolunda olan ülkeleri de bir başka şekliyle etkilemiştir.

Petrol ihraç eden ülkeler, 1970'lere kadar, bu mühim tabiî kaynağın değeri pahasında kendi elinden çıkmadığı kanaatiyle ve bu iddia ile petrol fiyatlarını devamlı olarak yükseltme eğiliminde bulunmuşlardır. Özellikle petrol üreten ve ihraç eden ülkelerin meydana getirmiş oldukları teşekkül, fiyatlar üzerinde hâkim, piyasaya hâkim ve üniform bir politika takip ederek, petrol karşısında alınabilecek tedbirleri de etkisiz hale getirebilmiştir. Sadece 1973 ve 1974 yıllarında değil, onu takip eden yıllarda ve 1977 yılı başında da OPEC'in petrol fiyatları için yeni kararlar aldığını görmekteyiz. 1977 yılı başında alınmış olan kararlarla, petrol fiyatlarında % 15'e varan kademeli bir artma öngörülmektedir. OPEC ülkelerinden sadece ikisi, Suudî Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri, bu fiyat artışını fazla bulmakta ve fiyatların % 5 seviyesinde artırılmasının uygun olacağı kanaatindedirler. Ama, buna rağmen 1977 yılı başından itibaren petrole yapılan zam da uygulanmaya başlamıştır.

Sanayileşmiş ülkeler hammadde, özellikle enerji hammaddesinde meydana gelen bu büyük fiyat artışını telâfi edebilme imkânını, kendilerinin büyük sanayi mamul imalâtçısı olmanın vermiş olduğu avantajla dengeleme gayreti içinde olmuşlardır.

Bu, belirli bir zaman fasılasıyla, fazla olmayan bir zaman afsılasıyla pahalı hammadde, pahalı enerji, pahalı sanayi ürünü şeklinde bir dengenin oluşması sonucunu doğurmuştur.

Sanayileşmiş ülkeler, büyük ithalâtçı durumuna gelen petrol üretici ülkelere daha yüksek fiyatla yatırım malı, daha yüksek fiyatla sanayi mamulü satarak, enerji ve hammadde fiyatlarındaki bu artışı mühim mikyasta telâfi edebilmek imkânını bulabilmişlerdir. Ancak, petrol üreticisi olmayan ve gelişme yolunda olan ülkelerin, böyle bir telâfi imkânı yoktur.

Bu sebepledir ki, petrol üreticisi olmayan gelişme yolundaki ülkelere hammadde ve petrol fiyatlarındaki artış, çok daha önemli etki yapmıştır. Bu ülkelerin kalkınma hızlarını yavaşlatıcı, bu ülkelerin ödemeler dengesinde çok büyük açıklara sebebiyet verici neticeler hasıl etmiştir.

Hammadde fiyatlarında özellikle stratejik enerji hammaddesi fiyatlarında görülen bu gelişmenin, sanayileşme yolunda olan ülkelerin ekonomik gelişmelerini mühim mikyasta durdurucu, kalkınma hızlarını yavaşlatıcı, ithalâtta kendilerini mühim müşkülâta uğratıcı sonuçlarının, umuyoruz ki, önümüzdeki devrelerde ekonomik yoldan birtakım çareleri bulunsun. Kalkınma yolunda olan ülkelerin, gelişmiş ülkelerle petrol üretici ülkeler arasındaki bu fiyat yarışında daha fazla mutazarrır olmalarında kendı günahları yoktur. Onların yegâne eksiği, petrol üreticisi ülke olamayışlarından ve bir an evvel sanayileşmek isteyişlerinden gelmektedir. Temenni ediyoruz ki, önümüzdeki dönemlerde, kalkınma yolunda olan ülkelerin bu fiyat yarışı karşısında, bulunmakta olan denge içinde kendilerine has bir özel imkâna ekonomik yoldan kavuşturulması çaresi dünya milletleri tarafından bulunsun.

KALKINMA HIZLARI

1970'lerin ekonomisinde görmüş olduğumuz bu âni değişiklikler, gelişmiş ülkelerin kalkınma hızlarına da önemli nispette etki yapmıştır. Özellikle büyük sanayileşmiş ülkelerin bir kısmı, son yıllarda negatif kalkınma hızı göstermektedirler. Meselâ : Amerika Birleşik Devletlerinde gayri safi millî hasılanın gelişmesinin — 1,8'e kadar düştüğünü, Fransa'da — 2,5'a, İngiltere'de — 1,7'e,

İtalya'da —3,7'e kadar düştüğünü görmekteyiz. 1975 yılında Japonya'da bu eksilişlere karşı ancak % 2'lik bir artış sağlanabildiği görülüyor. Ancak 1976 yıllarında biraz evvel bahsetmiş olduğum denge, nisbî olarak teessüs ettiği için gelişmiş ülkelerde kalkınma hızları ufak da olsa (+)'a dönmüş olarak görülmektedir. 1976 yılı için henüz kesin olarak elde edilmeyen rakamlara göre yapılmakta olan tahmin, gelişmiş ülkelerde kalkınma hızlarının % 2 ilâ 6 arasında değişeceğidir.

Gelişmekte olan ülkelerde kalkınma hızı 1973 yılında, yani henüz hammadde ve petrol krizi doğmadan 1973 yılında ortalama % 6,8 olarak görülmekteyken, 1974 yılında bu gelişme hızı % 5,6'a, 1975 yılında % 3,5'a kadar düşmüştür. 1976 yılında yapılan tahminlerde gelişmekte olan ülkelerin kalkınma hızının 1975 yılı seviyesine yakın olacağı, yani 3,5 ilâ 4 arasında değişebileceği öngörülmektedir.

ENFLASYON

Yine bu ekonomik değişme, fiyatlara ve enflasyon hadlerine de tesir etmiştir. Ekonominin 1974 - 1975 yıllarında oldukça mühim mikyasta, 1976 yılında da kısmen bir durgunluk döneminden geçmiş olmasına rağmen, fiyatlardaki artış, gelişme dönemlerine nazaran daha manidar seviyelerde görülmektedir. Meselâ, İngiltere'de 1974 yılında elde edilen fiyat artışı % 23,3, 1975 yılında % 24,1'dir. 1976 yılının elimizde olan ilk 10 aylık fiyat gelişme rakamlarına göre İngiltere'de 10 aylık fiyat artışı % 13,8'dir.

İtalya, enflasyondan çok daha önemli nisbette etkilenmiştir. 1974 yılında İtalya'da fiyat artışı % 40,7 dir. 1975 yılında % 8'e inmiştir. Ancak, 1976 yılının ilk 10 ayında yine fevkalâde büyük bir yükseliş göstererek 10 aylık sonuç % 27,6'a varmıştır.

İspanya'da fiyatlar 1974 yılında % 17,9, 1975 yılında % 12,6 artmış, 1976 yılında ilk 8 aylık rakam olarak ifade ediyorum, % 7,9'a yükselmiştir.

Portekiz'de, 1974 yılında % 28,3, 1975 yılında % 12,5, 1976 yılının ilk 9 ayında % 14'lük bir fiyat artışı görülmektedir.

Komşumuz Yunanistan'da, 1974 yılında fiyat artışı % 36,7'dir. 1975 yılında bu artışın mühim oranda düştüğünü görüyoruz % 6,8'e, 1976 yılının ilk 10 ayında elde ettikleri fiyat artışları % 11,5 dir.

Görüldüğü gibi ekonomisi Türkiye'ye benzeyen hatta Türkiye'den çok daha fazla gelişmiş olan İtalya, İngiltere gibi ülke-

lerde son 3 yıl içinde, önemli fiyat artışları vaki olmuştur. Fiyat artışlarında nisbi istikrarı sağlayabilen ülke ki, yegâne ülke dense hata edilmez, Federal Almanya'dır.

Federal Almanya'da 1974 yılında fiyat artışları % 13,4'tür, 1975'te % 4,7, 1976 yılının ilk 10 ayında elde edilen sonuç % 5,5 dir.

ULUSLARARASI TİCARET VE ÖDEMELER DENGESİ GELİŞMELERİ

Son yılların ekonomik gelişmesi, gelişme hızlarına, fiyat artışlarına etki yaptığı gibi, ödemeler dengelerine de etki yapmıştır. 1975 yılında dünya ticaretinde % 4,5 oranında bir daralma olduğu görülmektedir. 1976 yılında dünya, bu gerilemeyi telâfi etmiş ve yapılan tahminlere göre dünya ticaretinde 1976 yılı sonu itibariyle % 10 oranında bir artış beklenmektedir. Tabiatiyle 1974 ve 1975 yılında sanayileşmiş ülkelerin talep hadleri önemli nispette düşmesine rağmen, 1976 yılında sanayileşmiş ülkelerin talep hadlerindeki yükseliş, dünya ticaretinin artışını da önemli nispette etkilemiş bulunmaktadır.

Uluslararası ithalâtta en büyük artış, petrol ihraç eden ülkelerdedir. Bu ülkelerde ithalât 1974 yılında % 43,5 oranında, 1975 de % 48,5 oranında artmıştır. 1976 yılında bu artışın yavaşladığını görüyoruz. Tahmini olarak, yıl sonu itibariyle artışın % 18 civarında gerçekleşmesi beklenmektedir.

Sanayileşmiş ülkelerde 1974 yılında ithalât sadece % 1 artmıştır, 1975 yılında % 7,5 gerilemiştir. Ancak 1976 yılında ekononomilerinin önemli nispette düzelmesi sonucu olarak ithalâtları da % 12,5 oranında artırabilecekleri beklenmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin ithalât ve ihracatı da aynı nispette etkilenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin ihracatı 1974 yılında % 7 oranında artmış, 1975 yılında hiç artmamıştır. Gelişmekte olan ülkelerin ihracat ortalamasında bir kıpırdanış görmüyoruz. 1976 yılında bir nispî iyileşme yine gelişmekte olan ülkelerde de görülmektedir.

1974 ve 1975 yılında gelişmiş olan ülkelerin ithalâtındaki daralma, OPEC ülkelerinin petrol ihracatını da etkilemiştir. Petrol üretimini OPEC ülkeleri 1974 yılında % 1, 1975 yılında % 11,5 kısma mecburiyetinde kalmışlardır. 1976 yılında OPEC ülkelerinin petrol ihracında % 10,5 oranında bir artış olması beklenmektedir.

Dış ticaret açıkları genellikle bir artış eğilimini göstermiştir. Federal Almanya hariç diğer bütün ülkelerde dış ticaret açıklarından bahsetmek mümkündür.

ULUSLARARASI PARA VE SERMAYE PİYASALARINDAKİ GELİŞMELER

Tabiatiyle ekonomilerde görülen ve sadece tepe noktalarını rakamlarla ifade ettiğim bu gelişmeler paraların değerlerine de ve bu değerlerin istikrarına da önemli ölçüde etki yapmıştır. Özellikle dünyada para birimi olarak kabul edilebilen kuvvetli paraların dahi son yıllarda büyük sarsıntı geçirdiğini ve değerlerini kaybettiğini görmekteyiz. Özellikle Amerikan Doları ve Fransız Frangı gibi. Birinci planda Amerikan Doları da son yıllarda değerinden önemli ölçüde kaybetmiştir. Fransız Frangı önemli ölçüde kaybetmiştir. Ancak İngiliz Sterlini ve İtalyan Liretinin kayıpları çok daha önemli oranlara varmıştır.

Milletlerarası sermaye piyasası yeni sermaye birikimlerine şahit olmaktadır. Petrol ihraç eden ülkelerin yapmış oldukları çok önemli ithalâta rağmen ellerinde yine kullanamadıkları mühim mikyasta fonlar kalmıştır. Bu fonların 1975 yılında ulaştığı seviye, kendi ithalâtları dahil, 111 milyar dolar, 1976 yılında 120 milyar dolar civarındadır. 1977 yılı için yine petrol ihraç eden ülkelerin sağlayacakları gelirin 140 milyar dolardan aşağı olmayacağı tahmin edilmektedir.

Petrolden meydana gelen bu fonlar Avrupa para piyasalarında ve Amerika Birleşik Devletleri para piyasalarında genellikle değerlendirilmektedir. Yine bu fonlardan mühim mikyasta istifade edenlerin başında gelişmiş ve sanayileşmiş ülkeler gelmektedir. İtalya son üç yılda Avrupa Para Piyasalarından 2 milyar dolar, İngiltere 10 milyar dolar, Brezilya 8 milyar dolar, Meksika 6 milyar dolar, İspanya 5 milyar dolar kredi sağlamıştır.

Tabiatıyla, Avrupa para piyasalarından kredi sağlayan sadece Batı ülkeleri değildir. Önemli ölçüde sosyalist ülkelerin de Avrupa para piyasalarından borç aldıklarını görmekteyiz. 1976 yılı ekim sonu itibariyle komünist ülkelerin Avrupa para piyasalarından sağlamış oldukları kredinin 7 milyar dolara baliğ olduğu görülmektedir.

Değerli milletvekilleri, görüldüğü gibi dünya ekonomisinde son yıllarda önemli hadiseler cereyan etmiştir. Dünya, bu hadiselerin içinden mümkün olduğu kadar az zararla çıkma gayreti içinde olmuştur. Yeni dengeler bulma gayreti içinde olmuştur ve bu yeni dengeler, yeni sermaye birikimlerine, yeni kuvvetli paraların doğmasına mahal vermiştir.

Türk ekonomisi de tabiatiyle meydana gelen bu yeni dengelerden ve kendi dışında meydana gelen bu ekonomik gelişmelerden önemli nispette etkilenmiştir. Bu etkilenmenin planlarımıza programlarımıza ve bütçemize intikâl edeceği tabiidir. Ancak ben bu intikâlin hangi seviyelere varabileceğini ifade etmeden evvel, konuşmamın başlangıcında 1977 yılı bütçesinin birinci karakteri olarak ifade ettiğim üçüncü plan döneminin son bütçesi olması itibariyle, üç plan dönemi sonuçları hakkında kısa bilgiler vermek isterim.

A. Planlı Dönemin Değerlendirilmesi :

Burada üç plan döneminin, gerek yatırımlarda, gerek kalkınma hızlarında, gerek ödemeler dengesindeki gelişmelerini, sadece genel nitelikteki rakamlarını ifade etmekle yetineceğim. Türkiye, Planlı döneme 1963 yılında başlamıştır ve beşer yıllık üç planı şimdiye kadar yapmış ve son planını ikmal etmektedir.

1. Yatırımlar :

1 nci Plan dönemi, 1963-1967 yıllarını kapsamaktadır. 1 nci Plan döneminde plan 1965 fiyatlarıyla toplam olarak 68 200 000 000 liralık sabit sermaye yatırımı yapılması öngörülmüştür. Bunun 40 200 000 000 lirasını kamu sektörünün, 27 900 000 000 lirasının özel sektörün yapması planlanmıştır.

1 nci Planın uygulama sonucunda yatırımların toplam olarak % 90,3 gerçekleştiğini görmekteyiz. Kamu yatırımlarında gerçekleşme oranı % 79'dur. Özel yatırımlarda gerçekleşme oranı % 103,9 dur.

Bu plan döneminde toplam yatırımların % 59,9'unun kamu sektörü tarafından yapılması öngörüldüğü halde, gerçekleşmede bu oran % 52,4'e düşmüştür. Özel sektör için % 40,1'i plan tara-

fından gerçekleştirilmesi öngörüldüğü halde, sonuçta özel sektör, yatırımların % 47,6'sını gerçekleştirmiştir.

II nci Plan, 1868-1972 yıllarını kapsamaktadır. Yine bu plan döneminde 1965 fiyatlarıyla 110 500 000 000 liralık yatırım yapılması öngörülmektedir. Bunun 58 600 000 000'u kamu kesimi tarafından, 52 900 000 000'unun da özel kesim tarafından yapılması planlanmıştır.

II nci Plan döneminde toplam yatırımlarda gerçekleşme oranı % 89,5'tur. Kamu yatırımlarında bu oran % 89,4'tür; özel sektör yatırımlarında % 90,3'tür.

II. Plan döneminde toplam yatırımların % 52,6'sının kamu kesimi tarafından yapılması öngörüldüğü halde, bu oran % 53,1 olarak gerçekleşmiştir. Özel sektör tarafından gerçekleşmesi öngörülen % 47,5 oranı ise, % 46,9 şeklinde gerçekleşmiştir.

III ncü Plan dönemi, 1973 - 1977 yıllarını kapsamaktadır. Burada yatırımlar 1971 yılı fiyatlarıyla ifade edilmektedir. 1971 fiyatlarıyla III ncü Plan, 281 100 000 000'luk yatırım yapılmasını öngörmektedir. Bu miktarın % 56'sı olan 158 460 000 000'nun kamu kesimi tarafından, % 43,7'si olan 122 640 000 000'lük kısmının da özel kesim tarafından gerçekleştirilmesi plan tarafından öngörülmüştür.

Üçüncü Plan, bu 281 000 000 000'lık yatırımı sektörler itibariyle şöyle bir dağılıma tabi tutmuştur :

Tarım Sektörü için Üçüncü Plan döneminde 1971 fiyatlarıyla 33 000 000 000'lık yatırım yapılacaktır.

Madencilikte 16 300 000 000'lık yatırım yapılacaktır.

İmalât sanayiinde 87 700 000 000'lık yatırım yapılacaktır.

Enerjide 24 000 000 000'lık yatırım yapılacaktır.

Ulaştırmada 40 600 000 000 liralık yatırım yapılacaktır.

Turizmde 4. 500 000 000'lık yatırım yapılacaktır.

Konutta 44 000 000 000'lık yatırım yapılacaktır.

Eğitimde 14 000 000 000'lık yatırım yapılacaktır.

Sağlıkta 4 000 000 000'lık yatırım yapılacaktır.

Diğer kamu hizmetlerinde 13 000 000 000 Türk liralık yatırım yapılacaktır.

1973 yılı ile başlayan Üçüncü Plan, 1977 yılında sona ermektedir. Henüz bu yıl Üçüncü Planın son dilimini yaşamaktayız.

Bu itibarla, Üçüncü Plan uygulamalarını yatırım bakımından yıllar itibariyle ayrı ayrı ve biraz daha yakından incelemeyi gerekli görmekteyim.

Üçüncü Plan döneminin ilk yılı olan 1973 yılında, 1971 fiyatlarıyla 43 830 000 000 liralık sabit sermaye yatırımı yapılması öngörülmüştür. Bunun 25 180 000 000'u kamu tarafından, 18 650 000 000 liralık kısmının da özel sektör tarafından gerçekleşmesi planlanmıştır.

Kamu sektöründe 1973 yatırım gerçekleşmesi 20 977 000 000 liradır. Plan hedeflerine göre gerçekleşme % 83,3'tür. 1973 yılında Plana göre sapma % 16,7'dir. Programa göre sapma % 12,9'dur.

Sektörler itibariyle 1973 yılında yatırımların gerçekleşmesi daha manidar sonuçlar vermektedir. Meselâ; imalat sanayiinde Plana göre gerçekleşme % 71,5 olabilmiştir, sapma % 28,5'tur. Madencilikte gerçekleşme % 58,3'tür, sapma % 41,7'dir. Tarımda gerçekleşme % 69, sapma % 31. Yalnız ulaştırma sektöründe gerçekleşme % 110,1'dir, sapma Plana nazaran artı % 10,1'dir. Konutta da gerçekleşme Plana nazaran % 13.3 fazla olarak tahakkuk etmiştir.

Özel sektör için 1973 yılında öngörülmüş olan yatırım birimi 18 650 000 000 liradır. Bu hedefi 22 991 000 000 lira olarak gerçekleştirmiştir. Özel sektör yatırım hedeflerinde gerçekleşme oranı 1973 yılında % 129,79 olmuştur.

1974 yılında, 1971 fiyatlarıyla 49 350 000 000'luk yatırım yapılması öngörülmektedir. Bunun 28 240 000 000 lirası kamu kesimi tarafından, 21 110 000 000 lirasının da özel kesim tarafından gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

1974 yılı, Planın tayin etmiş olduğu bu hedefi değiştirmektedir, programla değiştirmektedir. 1974 programı kamu için 26 375 000 000'luk sabit sermaye yatırımı yapılmasını öngörmektedir. Planın öngörmüş olduğu miktar 28 240 000 000 idi. 1974 yılı kamu sektörü yatırımlarında gerçekleşme 22 393 000 000 liradır. Gerçekleşme yüzdesi programa göre % 79,2'dir, sapma % 20,8'dir.

Birtakım ana sektörlerdeki gelişmelere bakarsak; 1974 yılında imalât sanayiinde gerçekleşme % 66,5'tur. Plana göre, sapma % 33,5'tur. Madencilikte gerçekleşme % 59,7'dir. Sapma % 40,3'tür. Tarım sektöründeki gerçekleşme % 71,1, sapma % 28,9'dur. Aynı şekilde eğitimde gerçekleşme % 66,5, sapma % 33,7'dir. Ulaştırmada gerçekleşme % 107,6'dır.

Özel sektör için 1974 yılında 21 110 000 000 liralık yatırım yapması programlanmıştır. Özel sektör bu hedefi 24 377 000 000

olarak gerçekleştirmiş, gerçekleşme oranı plana göre % 115,48' dir.

1975 yılında yine 1971 sabit fiyatlarıyla planda 55 530 000 000 liralık yatırım yapılması öngörülmüştür. Bunun 31 530 000 000 lirasını kamu kesimi, 24 000 000 000'nı da özel kesim tarafından yapılması planlanmaktadır. 1975 yılı programı, kamu kesimi için 30 441 000 000 sabit sermaye yatırımı yapılmasını öngörmektedir. Gerçekleşme 29 183 000 000'dur. Plan hedeflerine göre gerçekleşme 1975 yılında % 92,5'tur, plandan sapma % 7,5'tur. Program hedeflerine göre gerçekleşme % 95,9, sapma % 4,1'dir.

1975 yılında imalât sanayiinde gerçekleşme plan hedeflerine göre % 96,3'tür, program hedeflerine göre % 116,2 dir. Madencilikte plan hedeflerine göre gerçekleşme % 64,6'dır. Ancak program hedeflerine göre gerçekleşme % 88,6'dır. Tarım sektöründe plan hedeflerine göre gerçekleşme % 76,6 programa göre gerçekleşme % 88,5'tir. Ulaştırma sektöründe plan hedeflerine göre gerçekleşme % 119,5'tir.

Özel sektör için 24 000 000 000 sabit sermaye yatırımı yapılması öngörülmüştür. Bu 24 000 000 000'lık hedef 30 391 000 000 olarak gerçekleşmiştir. Gerçekleşme oranı plan hedeflerine göre % 126,62'dir. Toplam yatırımlarda 1975 yılında gerçekleşme oranı % 107, 28'dir.

Değerli arkadaşlarım, yeni ikmal ettiğimiz 1976 yılına ait de bilgi vermek isterim. 1976 yılında 1971 fiyatlarıyla 3 üncü Plan 62 390 000 000 liralık sabit sermaye yatırımı yapılmasını öngörmektedir. Bu miktarın 35 000 000 000'nın kamu sektörü tarafından, 27 390 000 000 nun da özel sektör tarafından yapılması öngörülmektedir. Kamu sektörü için planın 35 000 000 000 olarak gösterdiği hedef, 1976 programıyla 38 967 000 000 olarak tespit edilmiştir. Program ilk defa 1976 yılında planın, kendisi için tespit etmiş olduğu dilimin üzerinde bir hedef vermektedir.

Elimizdeki son bilgilere göre, kesin olmayan tahminlere göre, bu hedef 35.100 000 000 civarında gerçekleşmiştir. 1976 yılı plan dilimi böylelikle tam olarak gerçekleşmiştir. Ancak programda tespit etmiş olduğumuz yüksek hedefin 1976 yılı bir parça gerisindedir. 1976 yılı özel sektör için 27 390 000 000 liralık yatırım hedefinin son tahminlere göre 32 435 000 000 olarak gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Özel sektörün yatırım gerçekleşme oranının % 118 olacağı ve yıl sonu itibariyle 1976 yılında toplam yatırımlarda gerçekleşme oranının % 108,2 olacağı beklenmektedir.

1973 ve 1976 yıllarında kamu sektörü için Üçüncü Planın öngörmüş olduğu yatırım hedefi 119,9 milyardır. Dört yılın programı bunu 119,8 olarak hesaplanmıştır. Ancak planın ilk üç uygulama yılında elde edilmiş olan sonuçlar dört yılın sonunda gerçekleşmenin ancak 107 600 000 000 lira civarında olacağını ifade etmektedir. Bu ise plan hedeflerine göre % 89,7 lik bir oranı temsil etmekte yani kamu sektörünün 1976 yılı sonu itibariyle 1976 yılında almış olduğu iyi neticeye rağmen yine plan hedeflerinden % 10,3 civarında geri kalacağı anlaşılmaktadır. Tabiatıyle 1977 yılı programı yapılırken dört yılda alınmış olan bu sonuçlar dikkate alınmıştır.

1977 yılında plan 1971 fiyatlarıyle 70 milyar liralık sabit sermaye yatırımı yapılmasını öngörmektedir. Bunun 38,5 milyarının kamu sektörü tarafından, 31 400 000 000 özel sektör tarafından yapılması öngörülmektedir. 1977 yılı programı 1971 sabit fiyatlarıyle 70 milyar olarak görülen plan hedefini 86 milyar olarak tespit etmiştir. 1977 programı biraz sonra daha etraflıca izah edeceğim gibi bir telâfi programıdır. Üçüncü planın genel dengelerini muhafaza etmek ve kendisinden sonra hazırlanacak planlarda hedef olacak Türkiye'nin büyüklükleri için en mühim hazırlıkları teşkil eden yatırımları derpiş edici niteliğiyle bir tashih edici, telâfi edici programdır. Bu itibarla plan dilimine nazaran önemli nispette bir artışı öngörmüş olması tabiidir.

Değerli arkadaşlarım, üçüncü plan dönemi dört yıllık sonuçları kesine yakın, beşinci yıllık sonucu ise sadece program tahmini olarak ifade edilebilir haldedir. 1973 - 1977 yılları için Üçüncü plan 281 milyar 100 milyonluk sabit sermaye yatırımı yapılmasını öngörmüştür. Bunun 158 milyar 460 milyonunu kamu sektörü, 122 milyar 640 milyonunun özel sektör tarafından yapılması planlanmıştır.

1973 - 1976 döneminde, yani dört yılın sonunda elde etmiş olduğumuz netice 210 milyar 100 milyonluk yatırıma karşılık ülkemizde 217 milyar 700 milyonluk toplam yatırım yapılmıştır. Gerçekleşme oranı bu şekliyle değer olarak % 103,1 dir.

1977 yılı program rakamlarını dikkate alırsak 281 milyar 100 milyonluk Üçüncü plan hedefinin, 1977 yılı sonunda 1977 yılı programında zikredilmiş olan yatırım rakamlarının gerçekleşmesi kaydıyla 303 milyar 600 milyon lira olarak gerçekleşmesi gerekmektedir. Sabit fiyatlarla ve 1977 programının uygulanması son-

rasında Üçüncü plan dönemi bu dönem için tespit edilmiş olan hedefi aşarak, % 8 oranında aşarak, % 108 oranında gerçekleşmiş olacaktır.

2. GSMH'daki Gelişmeler :

Yatırımlar hakkında bu kısa bilgiyi verdikten sonra şimdi gayri safi milli hasıladaki gelişmelere geçiyorum.

Birinci plan döneminde gayri safi millî hasıla için % 7 lik bir kalkınma hızı hedef alınmıştır. Bu oran 1963 yılında % 7,7 olarak gerçekleşmiştir. 1964 yılında % 4,9 olarak gerçekleşmiştir. 1965 yılında % 4,6 dır.

1966 yılında gelişme hızı da % 10,3'dür. 1967 yılında % 6,1 olarak Birinci Plan Dönemi tamamlanmıştır. Birinci Plan Dönemi % 7 lik hedefe karşılık ortalama olarak % 6,7 lik bir gelişme hızı sağlanmış olarak kapanmıştır.

İkinci Plan Dönemi yine hedef olarak % 7 lik bir kalkınma hızını tespit etmiştir. 1968 yılı İkinci Plan Döneminin ilk uygulama yılıdır. Bu yılda elde edilen kalkınma hızı % 6,7, 1969 da % 6,3, 1970 de % 5,5, 1971 de % 9,2, 1972 de % 7,6 dır. İkinci Plan Döneminin erişilen ortalamakalkınma hızı % 7 dir; Planın hedef olarak gösterdiği kalkınma hızı da % 7 dir. İkinci Plan uygulaması sonunda makro dengede hedef alınan kalkınma hızına erişilmiştir.

Üçüncü Plan Dönemi plan dönemi ortalaması olarak kalkınma hızını değiştirmiş ve daha da yükseltmiştir. Üçüncü Plan Dönemi için tespit edilmiş olan hedef % 7,9 dur. İlk uygulama yılı olan 1973 yılında elde edilen kalkınma hızı % 7,9 luk hedefe mukabil % 5,5 tur. 1974 yılında % 7,4 tür. 1975 yılında % 7,9 dur. 1976 yılında gayri safi millî hasıladaki gelişmenin ilk tahminlere göre % 7,2 olabileceği tahmin edilmektedir. Ancak gayri safi yurtiçi hasıladaki gelişme 1976 yılında % 8,2 olarak gerçekleşmektedir. Bu, Üçüncü Plan Döneminde gayri safi yurt içi hasılada elde edilen en yüksek rakamdır ve plan hedeflerinin üzerindedir. Ancak gayri safi millî hasıladaki gelişmenin, gayri safi yurtiçi hasıladaki % 8,2 'ye nazaran düşük olmasının sebebi, dış alem gelirlerinde 1976 yılında olan eksilişlerdir.

1976 yılı tahmini yapılırken bir önceki yılın tarımda % 9 luk tarım gelişmesine karşı, tarımın % 11,5 olarak gerçekleşeceği varsayılmıştır. Sanayide 1975 yılında elde edilen gelişme % 9 dur.

1976 da % 11,5' luk bir gelişme sağlanmıştır. Bu, Üçüncü Plan Döneminde elde edilmiş olan en yüksek sanayi gelişme hızıdır.

1977 yılı gayri safî millî hasılasında % 8,2 lik bir gelişme beklenmektedir. Sanayide beklenen gelişme de % 13,4 dür. Bu, plan hedeflerine, Üçüncü Beş Yıllık Planın dört yıllık uygulamasında elde edilen sonuçların da çok üezrinde bir rakamdır. 1976 yılında ilk defa gayri safî millî hasılanın fert başına düşen miktarı Türkiye'de 1 000 doları aşmıştır.

3. Fiyatlardaki Gelişmeler :

Sayın Milletvekilleri, Üçüncü Beş Yıllık Plan Dönemi dahil fiyat gelişmelerinden bahsetmek istiyorum.

Fiyatlar Birinci ve İkinci Plan Döneminde, özellikle İkinci Plan Döneminin ilk üç yılıyla Birinci Plan Döneminde makûl bir seyir takip etmiştir. Nisbî bir fiyat istikrarının Birinci Plan Döneminde ve İkinci Plan Döneminin ilk üç yılında mevcut olduğu söylenebilir.

Toptan eşya fiyatları 1963=1 °° bazına göre, 1964'de % 1,2, 1965'de % 8,1, 1966'da % 4,8, 1967'de de % 7,6'lık bir gelişme göstermiştir. Birinci Plan Döneminde beş yıllık fiyat artış oranı ortalama olarak % 5,78'dir. Bunu gelişmekte olan bir ülke için istikrarlı bir fiyat gelişmesi olarak ifade etmek mümkündür.

İkinci Plan Döneminde, 1968 yılında elde edilen fiyat artışı % 3,2'dir. 1969 yılında bu hız % 7,2'dir, 1970'de % 6,7'dir. Fiyat artışları ülkemizde 1971 yılından itibaren önemli ölçülerde bir hızlanma gösterecektir. 1971 yılında toptan eşya fiyatlarındaki artış % 15,9'dur. Bir önceki yılın % 6,7'sine karşılık % 15,9 dur. 1972 yılında % 18'dir ve bu şekliyle İkinci Plan Dönemi sona ermektedir. İkinci Plan Döneminde son iki yıllık olağanüstü artış neticesinde plan dönemi ortalaması fiyat artışı % 10,2 olarak teşekkül etmiştir.

Üçüncü Plan Döneminde, fiyat artışlarının özellikle ilk yıllarda yükselerek devam ettiğini görmekteyiz. 1973 yılında toptan eşya fiyatlarında ortalama artış % 20,5'dir. 1974 yılında % 29,9'dur. 1975 yılında Üçüncü Plan Dönemi ve İkinci Plan Döneminin son iki yılı bu hızlı artışın nisbî olarak durdurulabildiği, yine nisbî olarak fiyat istikrarına ulaşılabildiği bir yıldır. 1975 yılında, bir önceki yılın % 29,9'una karşılık, % 10,1'lik bir fiyat artışı elde edilmiştir.

Üçüncü Planın dördüncü yılı olan, dördüncü uygulama yılı olan 1976 yılında, 1975 yılında elde edilmiş olan sonuç, maalesef elde edilememiştir. 1975 yılında % 10,1'lik fiyat artışına karşılık 1976 yılı toptan eşya fiyatlarındaki artış kesin rakamlara göre % 15,6'dır.

Üçüncü Planının uygulanmış olan dört yılının fiyat artışlarına baktığımız zaman, en düşük fiyat artışının elde edildiği yıl % 10,1 ile 1975 yılıdır. En yüksek fiyat artışının elde edildiği yıl 1974 yılı, elde edilen fiyat artışı % 29,9'dur. 1976 yılında elde edilmiş olan % 15,6'lık fiyat artışı, 1974 yılından 1973 yılından daha iyi fiyat artışıdır. Yani en kötü 1974, ondan sonra 1973 ve üçüncü olarak da 1976 yılının fiyat artışı zikredilebilir. Dört yıl içinde elde etmiş olduğumuz en kötü sonuç da 1974 yılında alınmıştır.

1975 ve 1976 yıllarında bu fiyat artıklarının beğenilir düzeyde olmamakla beraber, özellikle 1971'den beri Türkiye'de görülen ve fevkalâde yüksek rakamlara varan hızlı artış eğilimlerini frenleme gayretleri takib edilen para, kredi, üretim, ithalat ve stok programlarıyla elde edilebilmiştir. Aynı zamanda dünyada mevcut enflasyon hızının, özellikle ham petrol ve petrol müstakları fiyatlarında meydana gelen gelişmenin ülkemize hem sanayi mamül fiyatlarıyla, hem de enerji hammaddesi fiyatlarıyla iki defa yansıması karşısında Türkiye'deki fiyatların mümkün olduğu asgarî seviyede tutulabilmesi gayretleri gösterilmiştir. Elde edilen sonuçlar her halde çok parlak olmamakta beraber, 1976 yılı sonucu Üçüncü Plan dönemi içinde elde edilen en kötü sonuç değildir. Çünkü, bu kötülük rekoru 1974 yılına aittir.

Fiyat artışlarını sadece ortalama olarak toptan eşya fiyatlarından değil, geçinme endekslerinden de takip etmek gerekmektedir. Üçüncü Plan döneminde geçinme endekslerinde, Ankara ve İstanbul geçinme endekslerinde şimdi ifade edeceğim gelişmeler izlenmektedir :

1973 yılında Ankara geçinme endeksinde görülen gelişme % 15,8'dir, 1974 yılında bu rakam % 15,4'dür, 1975 yılında % 19, 1976 yılında % 16,4'dür.

Değerli arkadaşlarımın bildiği gibi, geçinme endekslerine fiyatların yansıması toptan eşya fiyatlarında vaki olan gelişmelere nazaran bir süre almaktadır. Bu itibarla, yıllar itibariyle elde edilmiş olan geçinme endekslerindeki gelişme bir önceki yılın özellikle ikinci yarısına ait toptan eşya fiyat artışlarından önemli ölçüde müteessir olmaktadır.

Istanbul geçinme endeksinde 1973 yılında elde edilen yükseliş % 14, 1974 yılında % 23,9, 1975 yılında 21,2, 1976 yılında % 17,4 dür.

Görüldüğü gibi Istanbul geçinme endeksinde de elde edilen en yüksek artış % 23,9'la 1974 yılına aittir. En düşük 1973 yılındadır, % 14, ondan sonra da 1976 yılı gelmektedir.

Fiyat artışlarını toptan eşya fiyatları, geçinme endekslerindeki gelişmelerle izlediğimiz gibi, büyük tüketici kitlelerin mühim mikyasta satın almış olduğu malların birbirleriyle olan nisbi fiyat oranlarını dikkate alarak mukayese yapmakta da fayda vardır. Türk çiftçisi satmakta olduğu ve yegane üretimi olan bir kilo buğdayı, bir kilo tütünü, bir kilo ayçiçeğini değerlendirdiği zaman yine en fazla satın aldığı maddelerden ne kadarının elde edebilmektedir, ne kadarını satın alabilmektedir? Pahalılığın olup olmadığı veyahutta satın alma gücünün artıp artmadığını daha iyi gösteren ölçüyü bu mallar arasında harcıâlem tüketim mallariyle tek üretim ve tek gelir kaynağı olan üretim malları arasındaki oranlarda görmek mümkündür.

Bu oranlar hakkında değerli arkadaşlarıma birkaç misâl vermek istiyorum. Bu misâlleri vermeden önce Türk çiftçisine intikâl ettirilmiş ola nsatın alma güçünün ne olduğunu, özellikle son yıllardaki gelişmesinin ne olduğunu ifade etmek istiyorum.

1976 yılında destekleme politikalarının takip edilmesi sonucu Türk çiftçisine buğdayını, pamuğunu, çekirdeksiz kuru üzümünü, kuru incirini, ayçiçeği, çeltik, antep fıstığı, şeker pancarı, çayını, tütününü, fındığı, arpası, mısırı, çekirdekli kuru üzümü yapağı ve tiftiği, zeytinyağı, canlı hayvanı ve yaş kozasını değeri pahasına elinden almak ve kendisinin sadece hayat seviyesini muhafaza etmek değil, gelişmenin nimetlerinden her geçen gün daha yüksek bir payda istifade etmesini sağlamak için önemli nispetlerde ödemeler yapılmıştır.

1974 yılında, demin ifade etmiş olduğum destekleme konusu olan ürünleri Türk çiftçisinden mubayaa etmek için ödenmiş olan para 20 milyardır. 1975 yılında bu miktar 28,3 milyar civarındadır. 1976 yılında 34,6 milyar civarındadır. Özellikle en büyük üretici kitlesine hitap eden buğday da, 1974 yılında Türk çiftçisine intikal ettirilen para buğday mubayaası suretiyle 1 683 000 000 liradır. 1975 yılında 1 683 000 000 liraya karşılık Türk çiftçisinin

buğdayını almak için 5 790 000 000 lira ödenmiştir. 1976 yılında 7,8 milyar lira ödenmiştir.

Türk çiftçisine sağlanmış olan ve kısmen destekleme fiyatları ile kendisine transfer edilmiş paralarla ifade edilen bu satınalma gücü karşısında acaba Türk çiftçisinin sattığı ile aldığı harcıalem mallar arasındaki nispî oranlar ne şekilde bir gelişme göstermiştir?

Özellikle son iki yılda kamunun üretmiş olduğu temel mallarda, fiyatı devlet tarafından tespit edilen temel mallarda mühim mikyasta fiyatlar korunmuştur.

Meselâ 1973 yılında bir ton linyit kömürü 250 lira iken, 1974 yılında da 250 liradır; 1975'de de 250 lira, 1976'da da 250 liradır. Şeker, 1973 yılında 360 kuruştu, bir kilo toz şeker 1974 yılında 730 kuruş yapılmıştır. 1975 yılında da 730 kuruştur, 1976 yılında da 730 kuruştur.

Yine Türk köylüsünün en harcıalem mübayaa maddesi olan gübre, 1974'de —amonyum sulfat olarak afade edeceğim— kilosu 64 kuruştur; 1974'ün 1 Ağustosunda bu 192 kuruş yapılmıştır. 1975 yılının Mayısında 192 kuruluşluk gübre 125 kuruşa indirilmiştir. Aynı yılın Eylülünde bu 125 kuruş da 110 kuruşa indirilmiştir. Yani 1974 yılında 192 kuruşa çıkarılan gübre, 1975 yılının Eylülünde 110 kuruşa indirilmiştir.

Normal süper fosfat 49 kuruş iken, 1974'de 118 kuruşa çıkarılmış, 1975 yılının Mayıs ayında 75 kuruşa ve aynı yılın Eylülünde de 60 kuruşa indirilmiştir. Triptis süper fosfat, 1973 yılında 104 kuruş iken, 1974 yılında 287 kuruşa çıkarılmıştır. 1975 yılı Mayısında 175 kuruşa, aynı yılın Eylülünde 130 kuruşa indirilmiştir. Aynı gelişmeyi gübrede ve kompoze gübrede de görmekteyiz. Meselâ, 130 kuruş olan kompoze gübrenin kilosu 1974 yılında 390 kuruşa çıkarılmıştır. 1975 yılında 275 kuruşa, yine aynı yılın Eylülünde 245 kuruşa indirilmiştir.

Bu misalleri ilerletmek mümkündür. Sadece bir örnek daha vermekle yetineceğim. Yine harcıalem tüketim mallarından biri olan petrolde; gazyağı, motorin gibi 1973 yılında normal benzinin ton fiyatı, ana depo teslim ton fiyatı 1848 lira iken, 1974'de 350 liraya çıkarılmıştır. 1975'de 3500 liralık fiyat muhafaza edilmiştir. 1976'da da aynı fiyat muhafaza edilmektedir.

Gazyağının 1973'de 1380 lira olan tonu, 1974'de 2798 liraya çıkarılmıştır. 1975 ve 1976'da aynı fiyatlar muhafaza edilmiştir.

Motorinin de 1341 liradan 2672 liraya 1974 yılında yükseldiğini görüyoruz. 1975 ve 1976 yılında aynı fiyatlar muhafaza edilmiştir.

Acaba bu gelişme karşısında Türk çiftçisinin aldığı ve sattığı temel maddeler arasında fiyat dengesi ne hale gelmiştir ve bu fiyat dengesinin yeni durumu karşısında Türk çiftçisinin satınalma gücü artmış mıdır —1975 ve 1976 yıllarında— eksilmiş midir?

Bunu birkaç misalle göstermek istiyorum: Bir kilo buğday satan Türk çiftçisi 1973 yılında, 0,8 litre gazyağı satın alabilirdi. Bir kilo buğdayının karşılığı olarak 0,8 litre gazyağı satın alabilirdi. 1974 yılında bir kilo buğday satan Türk çiftçisi bir kilo buğdayı karşılığında 0,7 litre gazyağı satın alabilmektedir. Yani Türk çiftçisi bir kilo buğday karşılığında artık 1974 yılında 100 gram daha eksik gazyağı satın alacaktır.

1975 yılında gazyağı fiyatları sabit tutulmuş, ama buğdayın satın alma fiyatları arttırılmıştır. Bunun sonucu olarak bir kilo buğday satan Türk çiftçisi 1975 yılında, önce 1973 yılındaki durumunu kazanmıştır. Yani bir kilo buğday satmasına karşılık 0,8 litre gazyağı alabilir duruma gelmiştir. 1976 yılında Türk çiftçisi, 1973 seviyesini kazanmakla kalmamış, bir kilo buğdayına karşılık 0,9 litre gazyağı satın alabilir duruma gelmiştir.

Çiftçiye yapılmış olan bu transfer şayet kendi satın alma gücünü arttırması sonucunu doğurmuşsa, alt gelir gruplarına refah götürme, alt gelir gruplarına yeni satın alma gücü götürme hedefine ulaşılmış demektir.

Bir kilo buğday satan Türk çiftçisi 1974 yılına nazaran, 1976 yılında bir kilo buğdayına karşılık 200 gram fazla gazyağı alabilmektedir. Bu, Türk çiftçisi için herhalde 1974 ve 1976 yılları arasındaki farkı göstermektedir. Bu misali gübre ile yapmak istiyorum : Bir kilo gübra alabilmek için, bir kilo buğday satarak Türk çiftçisi 1973 yılında 1600 gram gübre satın alabilmekteydi. 1974 yılında 1600 gram gübre satın alabilen Türk çiftçisi, ancak 900 gram gübre satın alabilir duruma getirilmiştir. Bir kilo buğdayını satarak ancak 900 gram gübre satın alabilir hale getirilmiştir. 1975 yılında gübre fiyatlarında yapılan indirme, buğday fiyatlarında yapılan artırma sonucunda, iki taraflı Türk çiftçisini koruma gereği çıkmıştır. 1974 yılında takip edilen politikanın sonucu olarak, 1974 yılında çiftçinin aldığı pahalılaştırılmıştır, sattığı aynı nispette ona yetişememiştir. 1975 yılında bunu telafi etmek mecburiyeti çıkmıştır. İlk gayret böyle gösterilmiştir. 1975 yılında bir kilo buğday satan Türk çiftçisi, yine

1600 gram gübre satın alabilir hale getirilmiştir. 1973'te de 1600 gram gübre satın alabiliyordu, 1974 yılında ancak 900 gram gübre satın alabilir hale getirilmiş idi. Bir kilo buğdayına karşı Türk çiftçisinin gübresi 700 gram eksiltilmişti.

1975 yılında bu 1600 gram gübre satın alabilme imkânı, 1976 yılında bir kilo buğdaya nazaran 1800 gram gübre satın alabilir hale getirilmiştir. Yani Türk çiftçisi 1974 yılında bir kilo buğdayını sattığı zaman ne kadar gübre alabiliyorsa, 1976 yılında onun iki misli gübre alabilir hale getirilmiştir.

Bir kilo buğday satarak Türk çiftçisi 1974 yılında 5,5 kilovat saat elektrik alabilirdi. 1975 yılında bu miktar 6,1 ve 1976 yılında 6,3 kilovat/saate yükseltilmiştir. Bu misali uzatmak mümkündür, fakat ben vakti ayarlayabilme gayretiyle birkaç misal daha vereceğim. Örneğin sadece buğdayla böyle göründüğü zannedilmesin diye, özellikle pamukta, tütünde misal vereceğim.

Bir kilo pamuk satan Türk çiftçisi, 1973 yılında 4,2 litre gazyağı satın alabilirdi. 1974 yılında 2,7 litre yazgağı satın alabilir hale getirilmiştir. 1975 yılında 2,7 litre gazyağı satın alabilir hali devam etmiştir. Bir kilo pamuk satan Türk çiftçisi, 1976 yılında 3,6 litre gazyağı alabilir hale gelmiştir. Bir kilo pamuk satan Türk çiftçisi 1973 yılında 7 kilo 700 gram gübre satın alabilirdi. 1974 yılında bu miktar 3 kilo 400 grama düşmüştür. Bir kilo pamuk karşılığında 7 kilo 700 gram gübre satın alabilen Türk çiftçisi 1974 yılında 3 kilo 400 gram satın alabilir hale getirilmiştir. 1975 yılında 5,5 kilo gübre satın alabilir hale yeniden yükseltilmiştir. 1976 yılında bir kılo pamuğa karşı 7 kilo 300 gram gübre satın alabilir hale gelmiştir.

Bir kilo tütün satan Türk üreticisi, 1973 yılında 9,5 litre gazyağı satın alabilirdi, 1974 yılında 8,2 litre gazyağı satın alabilir hale getirilmiştir. 1975 yılında 11,2 litre gazyağı satın alabilir hale yükseltilmiştir, 1976 yılında 14,1 litre gazyağı satın alabilir hale getirilmiştir. 1974 yılında bir kilo tütüne karşı 8,2 litre gazyağı alan Türk çiftçisi, Türk köylüsü, 1976 yılında 14 litre satın alma imkânına sahiptir. Bu bir yeni satın alma gücüdür, bu bir zenginleşmeyi ifade etmektedir.

1973 yılında bir kilo tütün satarak, 17 kilo 600 gram gübre satın almak imkânına sahip Türk çiftçisi, 1974'de 10 lira 200 gram gübre satın alabilir hale getirilmiştir. 1975 yılında, 1974 yılında 10 kilo 200 gram gübre satın alabilen Türk tütün üreticisi, 22 kilo 300 gram gübre satın alabilir hale gelmiştir. Bir önceki

yıl ancak 10 kilo 200 gram gübre satın alabiliyordu. 1976 yılında yine bir kilo tütün satan Türk tütün üreticisi, 28 kilo 100 gram gübre satın alabilmektedir. 1974 yılında 10 kilo 200 gram, 1976 yılında 28 kilo 100 gram. Aradaki fark bir şeyi ifade ediyor; ifade ettiği şey; yeni satın alma gücüdür, ifade ettiği şey refahtır, ifade ettiği şey imkânlardır. İfade ettiği şey Türk köylüsünün derdini anlamak, tanımaktır; ifade ettiği şey, onun yanında olmanın iradesinin ispatıdır.

Ayçiçeği üreticisine geçiyorum. 1973 yılında bir kilo ayçiçeği satan Türk çiftçisi, 1,8 litre gazyağı satın alabilirdi. 1974 yılında bu, 1,3 litreye indirilmiştir, bu satın alma gücü 1,8 den, 1,3 litreye indirilmiştir. 1975 yılında 1,9 litreye yeniden çıkarılmıştır. 1976 yılında bir kilo ayçiçeği satan Türk çiftçisi bunun karşılığında iki kilo gazyağı satın alabilmektedir. 1973 yılında bir kilo ayçiçeğine karşı, 3 kilo 300 gram gübre alabilen Türk çiftçisi, Türk ayçiçeği üreticisi 3 kilo 300 gramına karşı 1974 yılında 1 kilo 600 gram gübre alabilir hale getirilmiştir. 1975 yılında bu miktar 3 kilo 900 grama, 1976 yılında 4 kilo 100 grama çıkmıştır. Bir kilo ayçiçeği karşılığında 1974 yılında 1 kilo 600 gram gübre, 1976 yılında 4 kilo 100 gram gübre. Aynı şeyi elektrik için, kömür için, benzin için zikretmek mümkündür. Fındık için aynı rakamları vermek mümkündür. Daha fazla vakti almamak için bunları sadece zikretmekle geçiyorum. Gazyağı, gübre, elektrik gibi maddeleri niye aldığım belki de değerli arkadaşlarım tarafından eleştirildi. Şunun için aldım; bir defa aynı emsallerle mukayese etmek lâzımdır .Tütünde gazyağını, diğerinde başka bir maddeyi alarak yapılacak mukayesede isabet olmadığı kanaatindeyim. İkincisi, Türk çiftçisinin, özellikle tek üründen gelirinin mühim bir kısmını karşılayan Türk çiftçisinin durumunu dikkate alarak, mukayese yapmaya çalıştık. Bunun için, buğday üreticisi, bunun için tütün üreticisi, bunun için pamuk üreticisi, bunun için ayçiçeği üreticisi diye misalleri seçtik. Genellikle çiftçilerimiz, tek ürüne bağlıdır ve gelirini mühim ölçüde bundan sağlamaktadır. Çiftçimizin almış olduğu harcıâlem malların fevkalâde büyük bir kısmını piyasaya iştirakinin fevkalâde önemli bir nisbetini bahsetmiş olduğum gibi gaz, tuz, gübre, şeker teşkil etmektedir. Aynı mukayeseleri şekerle yapmak mümkündür.

Bu itibarladır ki, bu temel maddelerde yapılan nispî fiyat dengesi mukayeseleri çiftçimize refahın mı sefaletin mi götürüldüğü; yıllar itibariyle satın alma gücünün eksiltildiği mi yoksa artırıldığı mı gibi mukayeselere sıhhatli ışık tutmaktadır.

4. Ödemeler Dengesi :

Değerli arkadaşlarım, fiyatlar üzerinde ve fiyatların, özellikle geniş tüketici kitleleri üzerindeki tesirini bu şekilde ifade ettikten sonra, şimdi ödemeler dengesindeki gelişmelere geçiyorum :

Türk ekonomisinin gelişmesinde fevkalâde önemli bir mesele olan ve çoğu zaman da en mühim dar boğazı teşkil eden ödemeler dengesi ve bunun içindeki dış ticaret açığıdır.

Birinci, İkinci ve Üçüncü Plan dönemleri dış ticaret açıklarının devam edeceğini öngörmektedir.

Birinci Plan döneminde ve İkinci Plan döneminin ortalarına kadar dış ticaret açıklarında meydana gelen bu telâfi edilmesi gerekli durum yabancı kaynak, dış proje kredileri, program kredileri ve sermaye hareketleriyle karşılanagelmiştir.

1971 yılından itibaren ödemeler dengemiz içine önemli bir kalem daha ithal olmuştur; bu da, yurt dışında çalışan işçilerimizin göndermiş olduğu dövizlerdir.

Birinci Plan dönemi 5 yılı için toplam olarak 2 milyar dolarlık ihracat öngörmüştür. Yıllık programlarla, plan hedef'nin 2 milyar doları, 2 093 000 000 dolar olarak tespit edilmistir; programlar plana göre % 5'lik fazla ihracatı öngörmüştür. Birinci Plan döneminde gerçekleşen ihracat 2 256 000 000 dolardır. Plana göre % 13'lük bir fazlalık vardır; programa göre % 8'lik bir fazlalık vardır.

Birinci Plan 3 303 000 000 dolarlık ithalât öngörmüştür. Programlar bu ithalât miktarını 5 yıl için 3 397 000 000 dolar olarak tespit etmişlerdir. Programların Plana göre sapması % 6'dır. Birinci Plan dönemi sonunda 3 200 000 000 dolarlık ithalât yapılmıştır; gerçekleşen ithalâtla plan rakamları hemen hemen aynıdır. Yani gerceklesme Plana göre yüzde yüzdür. Programa göre ithalât ise, % 6'lık bir eksik gerçekleşme göstermektedir.

Birinci Plan döneminin dış ticaret açığı 944 milyon dolardır. Yine Birinci Planda ihracatın ithalâtı karşılama oranı % 62 olarak öngörülmüştür; ancak Plan dönemi sonunda bu % 62'lik oran % 70,5 olarak gerçekleşmiştir.

İkinci Beş Yıllık Planda, yani 1968 - 1972 yılları arasında Plan 3 115 000 000 dolarlık ihracat öngörmüştür. İkinci Planın programları bunu 3 045 000 000 dolar olarak programlamıştır. Programın Plana göre sapması % 2'dir. İkinci Plan dönemi so-

nunda gerçekleşen ihracat 3 183 000 000 dolardır. Plan hedeflerine göre sapma % 2'dir; program hedeflerine göre sapma % 4,5'tur; ikisi de artıdır. Plan hedeflerine göre de, Plan program hedeflerine göre de İkinci Plan dönemi sonunda % 2 ve % 4,5 fazla ihracat gerçekleşmesi olmuştur.

İkinci Plan, 5 yılı için 4 865 000 000 dolarlık ithalât öngörülmektedir. Programlar bunu 4 920 000 000 dolar olarak tespit etmiştir. Programların Plana göre sapması % 1'dir. İkinci Plan dönemi sonunda gerçekleşen ithalât 5 247 000 000 dolardır. Plana göre sapma % 8'dir; programa göre sapma % 6,5'dur. İkinci Plan döneminde öngörülen dış ticaret açığı 2 milyar 64 milyon dolardır. İkinci Planda ihracatın, ithalatın % 64'ünü karşılaması öngörülmektedir. Gerçekleşme % 60,6 olmuştur. İlk İki Plan Dönemi sonunda görüldüğü gibi, programlar ve planlarla gerçekleşme arasında önemli farklılıklar yoktur. Üçüncü Plan Dönemi ödemeler dengesi bakımından ilk iki plan döneminde alınmış olan neticelere uymayan neticeleri ihtiva etmektedir. Üçüncü Plan, 5 yıl için 5 milyar dolarlık ihracatı öngörmektedir. 1977 programı dahil, yapılan 5 programda öngörülen ihracat 8 milyar 900 milyor dolardır, Üçüncü Plan Dönemi için, Programların plana göre sapması artı % 78'dir. Yine Üçüncü Plan. 5 yıl için 8 milyor 198 milyon dolarlık ithalatı öngörmüştür. 1977 yılı programı dahil, Üçüncü Beş Yıllık Planda, 5 yıllık programların öngörmüş olduğu ithalat 19 milyar dolardır. Plana göre ithalatta sapma % 132'dir. Üçüncü Plan, plan dönemi için, 5 yıl için, 3 milyar 198 milyon dolarlık dış ticaret açığı öngörmüştür ve plan dönemi içinde ihracatın, ithalatın % 61'ini karşılaması derpiş edilmiştir. Ancak Üçüncü Plan Döneminin programlanan dış ticaret açıkları 10 milyar 100 milyon dolara baliğ olmuştur. 3 milyar 198 milyon dolar bütün plan dönemi için dış ticaret açığı öngörülmüş olduğu halde, programlarda varabildiğimiz rakam, 4 yıl için gerçekleşme, 5 nci yıl için program tahmini olarak 10 milyar 100 milyon dolardır ve ihracatın ithalatı karşılama oranı da % 46,8 olarak ancak gerçekleşebilmektedir. Planın öngörmüş olduğu dış ticaret açığı ile, gerçekleşen dış ticaret açığı % 300'lük bir fark göstermektedir. Üçüncü Plan Döneminin ilk 4 yılı sonuçları bellidir. 5 nci yılı programlanmıştır. Bu itibarla Üçüncü Plan Döneminin ödemeler dengesi sonuçları hakkında kesine yakın rakamları ifade etmek de mümkündür. Üçüncü Planın ilk dönemi olan 1973 yılında, plan 825 milyon dolarlık ihracatı öngördüğü halde, program bunu 900 milyon dolar olarak tespit etmiş

ve plana göre program % 9'luk bir sapma göstermiştir. Gerçekleşen ihracat, 1973 yılında 1 milyar 317 milyon dolardır. Gerçekleşen ihracatın plana göre sapması % 59,6'dır. Programa göre de sapması % 46,3'tür. Yani Üçüncü Planın ilk uygulama yılında, planın öngörmüş olduğu ihracattan % 59,6'lık bir fazlalık, programın öngörmüş olduğu ihracattan % 46,3'lük bir fazlalık elde edilmiştir. Yine aynı yıl, yani 1973 yılında plan 1 milyar 430 milyon dolarlık ithalatı öngörmüştür. 1973 yılının programlanan ithalatı 1 milyar 650 milyon dolardır. Programın plana göre sapması % 15,3'tür. 1973 yılının gerçekleşen ithalatı 2 milyar 86 milyon dolardır. Gerçekleşmenin plana göre sapması % 46,8'dir. Programa göre sapması % 26,4'tür.

Görüldüğü gibi Üçüncü Planın İlk uygulama yılı olan 1973 yılında gerek ihracatta, gerek ithalatta planın ve programın tahminleri takriben %° 50 oranında aşılmıştır. Yani ilk uygulama yılı için % 50 oranında fazla ithalat, % 50 oranında fazla ihracat yapılmıştır denilebilir. Üçüncü Plan Dış ticaret açığını 1973 yılı için 605 milyon dolar olarak öngörmektedir. Gerçekleşen dış ticaret açığı 769 milyon dolardır. Yine Üçüncü Planın ilk uygulama yılı olan 1973'de ihracatın ithalatı karşılama oranının % 57,7 olması öngörülmüştür. Gerçekleşme % 63'tür. İkinci uygulama yılı olan 1974'de, Plan 910 milyon dolarlık ihracat öngörmektedir. Program 1 410 000 000 dolarlık ihracat yapılmasını öngörmektedir. Programın plana göre sapması 1974 yılında % 54'tür. Yani plandan % 54 daha fazla ihracat yapılması öngörülmüştür. İhracat 1 Milyar 532 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 1974 yılında ihracatın plana göre sapması % 68,3, programa göre sapması % 9,4'tür. Bu iki rakam da artıdır.

1974 yılı için Üçüncü Plan, 1 532 000 000 dolarlık ithalât öngörmüştür. Program bunu 2 550 000 000 dolar olarak tespit etmiştir. Programın plana göre sapması % 66,5'tur. Gerçekleşen ithalât, 3 777 000 000 dolardır. İthalâtın plana göre sapması % 146,5, Programa göre sapması % 48,1 dir. Görüldüğü gibi, Üçüncü Planın ikinci uygulama yılı olan 1974'de artık ithalât, planın zikretmiş olduğu rakamın % 146,5 fazlasıdır. 622 milyon dolar olarak planda öngörülmüş olan 1974 yılı dış ticaret açığı, 2 245 000 000 dolar olarak gerçekleşmiştir. 1974 yılında ithalâtın % 59,4'nün, ihracat tarafından karşılanması öngörülmüştür. Dış ticaret açığının 2 245 000 000 dolar gerçekleşmesi sonucu, açıkta plana göre sap-

ma % 261, programa göre % 195,2 olmuştur. 1974 yılında ithalâtın ihracat tarafından karşılanma oranı ise, % 59,4 yerine, % 40 olarak gerçekleşebilmiştir.

Üçüncü Planın ilk iki uygulama yılı sonunda görülmüştür ki, planın öngörmüş olduğu ihracat hedefleri, planın öngörmüş olduğu ithalât hedefleri ve dış ticaret açıkları hedeflerini tutmak mümkün değildir. Planın beş yıl için derpiş etmiş olduğu 3 198 000 000 luk dış ticaret açığı, ilk iki yılda, 3 014 000 000 olarak gerçekleşmiştir. Nerede ise ilk iki yılda beş yıllık dış ticaret açığı, elde edilmiş durumdadır. Planın ilk iki yılı için öngörmüş olithalat 2 962 000 000 dolar olduğu halde, yalnız 1974 yılı ithalâtı, 3 777 000 000 dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu gösteriyor ki, 1973 ve 1974 yılı uygulamaları, Üçüncü Plan, 1973 - 1974 arasını ödemeler dengesi bakımından iyi kavrayamamıştır. Bu sadece konjonktürel tahmin hataları olarak nitelendirilemez. Üçüncü Planın özellikle ödemeler dengesindeki bu önemli sapmaları, sadece tahmin hatası değil, Türkiye'nin büyüklükleri üzerindeki birtakım yanlışlıkları da ifade etmektedir.

1975 yılında plan, 1 milyar dolarlık ihracat öngörmektedir. Programlanan ihracat 2 milyar dolardır. Programın plana göre sapması % 100'dür. İhracat, 1 401 000 000 dolar olarak gerçekleşmiştir. Plana göre sapma % 40,1'dir. Yani planlanan ihracatın % 40'ı kadar fazla bir ihracat gerçekleştirilmiştir. 1975 yılında programlanan ihracatın da % 30 eksiği bir ihracat gerçekleştirilmiştir. 1975 yılında plana göre yapılması gerekli ithalât, 1 637 000 000 dolardır. Aynı yıl içinde programlanan ithalât, 4 milyar dolardır. Programın plana göre sapması % 144,dür. Gerçekleşen ithalât, 4 738 000 000 dolardır. Gerçekleşmenin plana göre sapması % 189.49' dur. Programa göre sapma % 18,4'tür. 1975 yılı için plan, 637 milyon dolarlık dış ticaret açığı öngörmektedir. Dış ticaret açığı 2 milyar dolar olarak programlanmıştır, programın plana göre sapması açıkta % 214 tür.

Gerçekleşen dış ticaret açığı 3 338 000 000 dolardır. Plana göre % 432,8 lük bir sapma göstermektedir. Dış ticaret açığı gerçekleşmesi programa göre % 66,8 lik bir sapma göstermektedir.

1975 yılı uygulaması da biraz evvel yapmış olduğumuz tesbiti teyit eder niteliktedir, yani Üçüncü Plan Dönemi 1973 - 1974 - 1975 yıllarında ödemeler dengesinin gereklerini ifade etmekten uzaktır.

1976 yılı için Üçüncü Plan 1 090 000 000 dolarlık ihracat öngörmektedir. Programlanan ihracat 1976 yılı için 2 100 000 000 dolardır. Programın, plana göre sapması artı % 92,6 dır. Elde edilen kesin sonuçlara göre 1976 yılı ihracatı 1 960 000 000 dolardır. İhracatın plâna göre gerçekleşmesi artı % 79,8 dir. Programa göre sapması % 6,7 dir.

Yine Üçüncü Plan, 1976 yılı için 1 749 000 000 dolarlık ithalât öngörmüştür, programlanan ithalât 5 milyar dolardır.

1976 yılında gerçekleşen ithalâtı 5 128 000 000 dolardır. Programın plana göre sapması % 186, gerçekleşmenin plana göre sapması % 193, gerçekleşmenin programa göre sapması sadece % 2 dir.

Üçüncü Plan, 1976 yılı için 659 milyon dolarlık dış ticaret açığı öngörmüştür, Programa göre dış ticaret açığı 2 900 000 000 dolar olması gerekmektedir. Gerçekleşen dış ticaret açığı 3 168 000 000 dolar olması gerekmektedir. Gerçekleşen dış ticaret açığı 3 168 000 000 dolardır. Programın Plana göre sapması % 340 dır, gerçekleşmenin programa göre sapması % 6,8 dir.

Görüldüğü gibi 1976 yılında yine Plana göre fevkalâde önemli sapmalar meydana gelmiştir, ancak 1976 yılında programa göre önemli sapmalar meydana gelmemiştir.

Üçüncü Plan Döneminde ilk defa 1976 yılında yapılmış olan program dış ticaret büyüklükleri bakımından gerçeğe yakın rakamları ifade etmiştir, ithâlat rakamı gereğince yakındır. İhracat rakamı gerçeğe yakındır ve programlanan ihracat, programlanan ithalât fevkalâde yakın nisbetlerde sadece 1976 yılında gerçekleşmiştir. Aynı şekilde 1976 dış ticaret açığının da programa fevkalâde yakın bir şekilde gerçekleştiğine ve ilk defa 1976 yılında Üçüncü Plan Dönemi içinde dış ticaret açığının mutlak değer olarak bir önceki yıla nazaran daha düşük bir oranda gerçekleştiğini ifade edebiliriz.

5. İstihdam :

Değerli arkadaşlarım, Plan Dönemi değerlendirmelerine son vermeden önce kısaca istihdamdan da bahsetmek isterim. İstihdam sadece ülkemizin değil, gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkelerin de fevkalâde önemli bir problemidir.

Özellikle 1970 yıllarında ileri derecede sanayileşmiş ülkelerde de işsizliğin ve çalışan nüfus ile çalışmayan nüfusun yani işsiz-

lik oranının önemli nisbette artışlar gösterdiği müşahade edilmektedir.

Meselâ Amerika Birleşik Devletlerinde işsizlik oranı 1975 yılında % 8,5 dur ve 7 830 000 kişi işsizdir. Batı Almanya'da 1975 yılında % 4,7 dir, 1 milyonun üzerindeki kişi işsizdir. Aynı ülkeler için 1976 yılı rakamlarına geçici olarak bakarsak 1976 yılı Ağustosu itibariyle Birleşik Amerika'da işsizlik oranı bir önceki yıla nazaran nisbî bir iyileşme göstermekte % 7,9 a düşerek ve işsiz sayısında da 300 000 kadar bir eksilme görülmektedir. 7,5 milyon kişi yine Birleşik Amerika'da 1976 yılı Ağustos'unda işsiz görülmektedir. Almanya'da da bu nispet 1976 yılı Ağustos'unda % 4,1'e düşmüş görülmektedir. İngiltere'de % 5,6'dır ve işsiz sayısı da 1 milyon 300 binin üzerindedir.

Ülkemizde 1970 yılından beri işsiz sayısında önemli artışlar görülmektedir. 1970 yılında işsiz sayısı 1,5 milyon olarak tarım ve tarım dışı sektörlerde tespit ediliyor. Bu, takriben çalışan nüfusa göre % 10,5 luk bir oranı temsil etmektedir. 1971 yılında bu oran % 10,7'ye çıkıyor. İşsiz sayısı 1 milyon 651 bine; 1972'de 1 milyon 600 bine çıkıyor; 1973'te 1,5 milyon seviyesine yöne nisbî bir iyileşme görüyoruz. Ancak, 1974'de 1 milyon 862 000'e bir fırlalama oluyor. Bir önceki yılın % 10,66'lık işsizlik oranına karşılık, 1974'de % 12,29'luk bir işsizlik oranı görüyoruz. 1974 yılında işsizlik oranında, bir yıl içinde % 2 lik bir artış müşahade ediliyor. 1975 yılında işsizlik oranında bir iyileşme göremiyoruz. Fakat, 1974 yılının keskin artışını da görmüyoruz. 1974 yılının % 12,29 una karşı, 1975'te işsizlik oranı % 13'tür ve Türikye'de işsiz sayısı 2 milyona varmamıştır. 1976'da % 13'lük seviyenin muhafaza edilmiş olduğu ve işsiz sayısının da bir önceki yılın 2 milyon 31 binine karşı, 2 milyon 79 bin olduğu 1976 yılında tahmin ediliyor.

B. Para - Kredi Gelişmeleri :

1976 yılında Para ve Kredi gelişmelerine de toplu bir bakış akdetmekte fayda görüyorum.

1976 yılında, para ve kredi müş'irlerinde önemli değişiklikler olmamıştır. Bir önceki yılın ve ondan önceki yılın gelişme seyirlerine paralel gelişmeleri 1976 yılında da görmekteyiz.

Ancak, 1970-1974 yılları arasında Türkiye genellikle fevkalâde yüksek fiyat artışlarına maruz kalmıştır. Bu büyük fiyat

artışları yatırım maliyetlerinde de önemli yükselmelere sebebiyet vermiştir. Yatırımlar, başlangıçtaki tahminler, başlangıçtaki finasman tabloları ile de idame ve ikmal edilememişlerdir.

Bu itibarladır ki, 1975 yılı başında Türkiye'de önemli nispette yarım kalmış yatırım müşahade edilmekte, eksik kapasitede çalışan sanayi tesisi müşahade edilmekte idi. 1975 yılı Nisanından itibaren para ve kredi politikalarını nidamesinde dikkate alınan birinci faktör; eksik kalmış yatırımları ikmal edici tedbirleri getirmek, noksan kapasitede çalışan sanayi tesislerinin tam kapasitede çalışmasını sağlayıcı, para ve kredi imkânlarını getirmek olmuştur. 1975 ve 1976 yılında bu maksadı elde edebilmek için, bir seri kredi ve para tedbiri alınmıştır. Ve bu sayededir ki, bankaların orta vadeli finasman limitleri artmıştır, orta vadeli krediye dönük kaynaklar için özel imkânlar ve kolaylıklar getirilmiştir. Merkez Bankasının bu konudaki reeskont limitleri arttırılmıştır.

Özellikle fiyat artışlarını da kontrol edebilmek için, ithalâtın da zamanında yapılması ve elverişli bir stok politikasının uygulanabilmesi için de, yeterince ve Türkiye şartları elverdiği nispette uygun şartta kredi sağlanması imkânına da önem verilmiştir.

Para arzı, 1973 yılında bir önceki yıla nazaran % 32,4'lük bir artış göstermiştir. 1974 yılında para arzı artışı % 27,6'dır.

1975 yılında elde edilmiş olan sonuç % 31,5'dir. 1976 yılında para arzı artışı, Üçüncü Plân dönemi içinde % 20,1 olarak en düşük rakamı ifade etmektedir.

Burada çok münakaşa ettiğimiz ve Bütçe müzakereleri sırasında zaman zaman münakaşa edeceğimiz emisyon konusuna da değinmek istiyorum.

Özellikle 1975 ve 1976 yıllarında emisyonun önemli nispette arttığı, yatırımların veya kamu harcamalarının Merkez Bankası parası ile veya Bankonot matbaası parası ile finanse edildiği, bu itibarla enflasyonist baskıyı artırıcı bir para politikası izlendiği, mir emisyon politikası izlendiği zaman zaman ifade edilmiştir ve bundan sonra da ifade edilebilir.

Bu itibarla, emisyon hacimlerini kesin rakamları ile arkadaşlarımın huzurunda bir defa daha ifade etmek istiyorum: 1973 yılı sonunda emisyon, 1972 yılı sonununa nazaran % 26,3'lük bir artış göstermiştir. Bu, 5 278 000 00 luk bir emisyon artışına tekabül etmektedir.

1974 yılında, bir önceki yıla nazaran elde edilen emisyon artışı % 29,7'dir. Bu da, 7 527 000 000 liralık bir emisyon artışına tekabül etmektedir ve emisyon hacmi 1974 yılı sonunda 32 860 000 000 liraya baliğ olmuştur.

1975 yılında, bir önceki yıla nazaran emisyonda görülen gelişme % 24,6'dır. Bu, 8 078 000 000 liralık bir emisyon artışına tekabül etmektedir. 1976 yılı sonunda elde edilen emisyon artışı % 27'dir ve emisyon miktarı 52 061 000 000 liradır.

Görüldüğü gibi Plân döneminin dört yılında sırası ile 1973 de % 26,3, 1974 de % 29,7 1975'de % 24,6, 1976'da % 27,1'lik emisyon artışları tahakkuk etmiştir.

Üçüncü Beş Yıllık Plân dönemi içinde en yüksek emisyon artışı 1974 yılında % 29,7 ile elde edilmiştir. En düşük emisyon, % 24,6 ile 1975 yılında elde edilmiştir. 1976 yılının emisyon artışı % 27,1 dir ve emisyon gelişmeleri, 1974 yılından % 2,5 kadar eksiktir.

Mevduat gelişmesi; 1973 yılında % 27,6, 1974 yılında % 23,2, 1975 yılında % 30,6 olarak görülmektedir. Mevduat artışı ise; 1976 yılında önceki yıllara nazaran en düşük rakamı ifade etmektedir. Henüz kesin rakamları ifade edemiyorum ama, 1976 yılı sonu itibariyle mevduat artışı. % 10 seviyelerinde olması gerekir.

Banka kredilerinde artış, 1973 yılında % 34, 1974 yılında % 27,5, 1975 yılında % 45,1, 1976 yılında % 23,0 dir. Toplam kredi hacminde ki artış ise; 1973 yılında % 27,8; 1974 yılında % 33,3; 1975 yılında % 44,8'dir; 1976 yılında % 36,9'dur. Toplam kredi hacmi bu gelişmeler sonunda 1976 yılı nihayetinde 234 827 000 000 liraya baliğ olmuştur.

Merkez Bankasının kısa vadeli avanslarındaki gelişmeyi de 3 ncü Plân dönemi itibariyle ifade etmek isterim.

Merkez Bankasının Hazineye açmış olduğu kısa vadeli avanslarda 1973 yılında, bir önceki yıla naazran gelişme % 5'tir. Artış % 5'tir. 1974 yılında bir önceki yıla nazaran artış, Hazinenin kısa vadeli avanslarındaki artış, % 59,1'dir. Yani 7.844.000.000 avans kullanımından, 12.484.000.000 liralık avans kullanımına Hazine bir senede ulaşmıştır ve bir senede % 59,1'lik bir artış olmuştur.

1975'de Hazinenin kullanmış olduğu Merkez Bankası avanslarındaki artış, bir önceki yılın % 59,1'ine nazaran % 34,2'dir. ve 16.761.000.000 baliğ olmuştur. 1976 yılında Hazinenin Merkez

Bankasından kullandığı avansların bir önceki yıla nazaran gelişme yüzdesi, % 29,7'dir ve 21.739.000.000 liraya baliğ olmuştur.

Görüldüğü gibi 1974 yılında Hazine Merkez Bankasına bir önceki yıla nazaran % 59 daha fazla bir oranda müracaat etmiştir. 1976 yılında Hazine Merkez Bankasına bir önceki yıla nazaran % 29,7'lik bir oranda daha fazla müracaat etmiştir. Bu, 1974 yılının yarısı nispetindedir.

Merkez Bankasının kamu sektörüne açmış olduğu kredilerdeki gelişme, 1973 yılında % 3,5'luk bir artış göstermiştir. Bir önceki yıla nazaran, 1974'de bu artış % 64'e çıkmıştır. 1975'de % 81, 1976 yılında ki, bu % 81 artış içinde 10 milyar 300 milyonluk bir konsolidasyon vardır. 1976 yılında Merkez Bankasının kamu sektörüne açmış olduğu kredilerdeki artış yüzdesi % 46,1'dir. Bu rakam 1974 yılında % 64'idi. 1075'de % 81 idi.

1977 BÜTÇESİNİN GENEL BÜYÜKLÜKLERİ

Değerli arkadaşlarım, buraya kadar üç plân döneminde ve son iki yılda yatırımlarda, kalkınma hızında, ödemeler dengesinde, dış ticarette, para ve kredi politikalarının gelişmesinde, Merkez Bankası ve Hazinenin nakit uygulamasındaki gelişmelerde hangi sonuçlar alındığını ifade ettim.

Şimdi 1977 yılı bütçesinin genel rakamlarını ve hedeflerini ifade etmek istiyorum. 1977 yılı bütçesi Türkiye Büyük Millet Meclisinin tetkikine konsolide bütçe rakamı olarak 227 milyar gider, 220 milyar gelir öngörülmüs olarak ve denk olarak sunulmuştur. Genel bütçe ödenekleri Türkiye Büyük Millet Meclisine sunuş rakamı ile, 217 milyar 400 milyon idi. Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçe Plân Karma Komisyonunda 40 gün süre ile yapılmış olan çalışmalar sonunda, 12.250.000.000 liralık bir ilave yapılmıştır. Böylelikle Bütçe Plân Karma Komisyonu çalışmaları sonucunda genel bütçe ödeneklerinin yekünu 229,692.000.000 liraya çıkmıştır. Gelirlerdeki gelişmeler, bu ilavelerle gelirlerdeki gelişmeler dikkate alındığında, Bütçe Plân Karma Komisyonu gelirlerdeki gelişmelerin sonucundan bütçenin denk bağlanamayacağı, ödeneklerdeki bu artışla denk bağlanamayacağı kanaatine vardığından, ödeneklerin mühim bir kısmında % 4 nispetinde kesinti yapmıştır. Sadece Milli Savunma Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komandanlığı, Milli İstihbarat-Teşkilâtı ve devlet borçları için tespit edilmiş olan 61 milyarlık

ödenek hariç, genel ve katma bütçelere dahil 168 milyarlık ödenekte % 4 kesinti yapmış ve böylelikle genel bütçe yekûnu 222 945 000 000 liraya baliğ olmuştur. Konsolide bütçe bu şekliyle 225 811 000 000 liraya baliğ olmaktadır ve huzurunuzda müzakeresine başlanmış olan da bu 225 811 771 992 liralık bütçedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçe Karma Komisyonunda yapılan ilâveler de dikkate alındığında bütçe ödeneklerinin genel dağılımı şu şekilde görülmektedir:

93 milyar cari hizmet giderlerine, 66 600 000 000 yatırım giderlerine, 66 300 000 000 de transfer ödeneklerine ayrılmış bulunmaktadır.

1977 yılı bütçesi elde etmiş olduğu bu rakamlarla bir önceki yıl bütçesine nazaran % 46,4'lük bir büyüme göstermektedir. Üçüncü plân döneminde büyüme oranları 1973 yılında bir önceki yıla nazaran konsolide bütçede % 19,8, 1974 yılında % 33,4, 1975 yılında % 30,5, 1976 yılında % 42,5'tur. Öyle görülüyor ki, 1977 yılı bütçesi, yani Üçüncü Plân döneminin son bütçesi, Üçüncü Plân döneminde bir önceki yıla nazaran en yüksek nispette büyüyen bütçe olmuştur.

Konsolide bütçe ödeneklerinin nisbî dağılımları ise, carî hizmet ödeneklerine % 41,2'lik bir oran ayrılmıştır, yatırım ödeneklerine % 29,5, transfer ödeneklerine de % 29,3'lük bir oran ayrılmıştır. Bu oran Üçüncü Plân döneminde 1973 yılında cari hizmetler için % 50,7, yatırımlar için % 19,6, transferler için % 29,7'dir. 1974 yılında cari ödeneklerin oranı, konsolide bütçe ödenekleri içinde, % 48,6, yatırımların % 22,4, transferlerin % 29'dur. 1975 yılında carilerin oranı % 46,9, yatırımların % 23,8, transferlerin % 29,3 tür. 1976 yılında ise, carilerin % 50,5, yatırımların % 27, transferlerin konsolide bütçe ödeneklerine oranı % 22,5'tur. Görüldüğü gibi 1977 bütçesinde Üçüncü Plan bütçeleri içinde carileri nisbî olarak en düşük bütçe, yatırımları da nisbî olarak en yüksek bütçe rakamları getirilmiştir.

KAMU FİNANSMANI

1977 yılı konsolide bütçe gelirleri 19,5 milyarı iç istikrazla sağlanacak, 225 milyar konsolide bütçe gelirleri elde edilmiş olacaktır.

1973 yılında bütçe gelirleri bir önceki yıla nazaran tahsilât olarak % 19,2'lik bir artış göstermiştir. 1974 yılında % 20,8'lik

bir artış göstermiştir. 1975 yılında bir önceki yıla nazaran bütçe gelırlerindeki artış % 51,6'dır. 1976 yılında henüz bütçe yılı ikmal edilmediğinden gelirlerdeki gelişme tahminini yapmak mümkün değildir; ancak 9 ay sonu itibariyle elde etmiş olduğumuz rakamlarda şimdilik % 37,8'lik bir artışın, bir önceki yıl gelirlerine nazaran, tahakkuk edeceği görülmektedir.

1977 yılı Bütçesinin 225 milyar 931 milyonluk gelirinin 222 milyar 949 milyonu Genel Bütçe Gelirlerinden, bunun içinde 171 milyar 700 milyonu vergi gelirlerinden meydana gelecektir. Biraz evvel ifade ettiğim gibi, 19,5 milyar vergi dışı normal gelirlerden 19,5 zaran, tahakkuk edeceği görülmektedir.

İç istikrazdaki gelişmeyi burada ifade etmek isterim. 1973 yılında 3 milyarlık bir iç istikraz öngörülmüştür. 1973 bütçesinde, gerçekleşen 2 milyar 800 milyondur, gerçekleşme % 96,2 dir. 1974 de 6 milyar öngörülmüştür, gerçekleşen 3 milyar 600 milyondur, gerçekleşme yüzdesi % 60 dır. 1975 de 9 milyarlık bir iç istikraz öngörülmüştür, gerçekleşen 7 milyar 428 milyondur, gerçekleşme yüzdesi % 82,5 dur. 1976 yılında 12 milyarlık bir iç istikraz öngörülmüştür, Şubat 14'ü itibariyle 10 milyar 600 milyonluk bir gerçekleşme vaki olmuştur, şimdiden gerçekleşme yüzdesi % 90 dır; ümit ediyoruz ki, ay sonunda % 100'e yaklaşabilecektir.

Genel Bütçeye dahil vergi gelirinin gayrî safi yurt içi hasıla ve gayrî safi millî hasıla içindeki payları da yıllar itibariyle artmaktadır. Sadece Üçüncü Plan Dönemi itibarıyla bu payları ifade etmek istiyorum. 1973 yılında gayrî safi millî hasıla içindeki vergi gelirlerin payı % 16,8'dir. Bu oran 1974 yılında % 15,2'ye düşmektedir. Yani tasarruf gelişmesinden bahsedilirken özellikle kamu tasarrufu bakımından bu oranların dikkate alınması icabeder, 1974 yılında % 15,3'e mukabil gayri safî millî hasıla içindeki vergi payı, 1975'de % 17,6'ya yükselmiştir. 1976'da bu pay % 19,4'de çıkmıştır, gayrî safi millî hasıla içindeki vergi payında, 1974 yılının % 15,2 sine karşılık % 4,2'lik bir artış vaki olmuştur.

Kamu gelirlerinin gayrî safi millî hasıla içindeki payı da bu vermiş olduğum rakamlara paralel artmaktadır, bu payları da ifade etmek istiyorum. 1973 yılında bütün kamu gelirlerinin gayrî safi millî hasıla içindeki payı, % 17,5'dur, 1974 yılında bu pay % 16'ya inmiştir. 1975'de yeniden % 18,5'e çıkmıştır. 1976'da % 20,3'e çıkmıştır. Görüldüğü gibi, 1974'de de kamu gelirleri gayrî safi millî hasıla içindeki yüzdesini, nisbetini, ağırlığını kaybetmiş bulunmaktadır, gerilemiş durumdadır.

Değerli arkadaşlarım, vergilerin adil olduğu, olmadığı çoğu zaman münakaşa edilmiştir. Kanaatımız odur ki, vergi donmuş bir mevzuat olamaz, devamlı olarak ıslaha muhtaçtır, devamlı olarak gelişmeye muhtaçtır, ekonominin gelişmesini takip ederek özellikle vergilendirme ile elde edilmesi istenilen diğer yan faydaları da sağlamak maksadıyla devamlı olarak vergi mevzuatında ıslahat yapılmaktadır ve bu islahat çalışmaları da devamlı olarak Maliye Bakanlığı içerisinde sürdürülmektedir. Bunun için de vergi adaletini sağlayıcı, vergide verimi artırıcı, kamu hizmetlerinin gerektiği giderleri karşılayacak yeni finansman imkânlarını sağlayıcı, yine vergi yolu ile sosyal adaleti gerçekleştirici, gelir dağılımındaki tezatları giderici politikalar izlenmektedir. Zaman zaman Hükümetler tarafından sevk edilmiş olan tasarılar (geçim indirimi hadlerini artırmak gibi birtakım sosyal transfer yapılmasını mümkün kılan tasarılar) vergi mevzuatında yılların gerektirdiği gelişmelerin devamı olarak yapıldığını göstermektedir.

Son olarak, Maliye Bakanlığı içinde katma değer vergisi hazırlıkları, uygulama safhasına vardırıcı şekilde geliştirilmiştir. Vergi Usul Kanunu üzerinde aynı çalışmalar yapılmaktadır, Gelir Vergisi Kanunu üzerinde de aynı çalışmalar yapılmaktadır. Umuyoruz ki, bu tasarıları yasama dönemi içinde Yüce Meclislerin hiç olmazsa tetkikine sunmak mümkün olabilsin.

BÜTÇENİN ÖZELLİKLERİ

Değerli arkadaşlarım, şimdi huzurunuzda sunmuş olduğum bütçenin özelliklerine ve bu özelliklerin kaynaklarına, neye dayandıklarının ifadesine geçiyorum.

Bu bütçenin Hükümette büyüdüğü, Komisyonda büyüdüğü müteaddit defalar ifade edilmiştir. Bütçenin 204,5 milyar lira olarak teknik kademelerde hazırlandığı, bilâhare Hükümet kademesinde 220 milyara çıktığı, komisyonda da 225 milyarı aştığı ifade edilmiştir.

Bu bütçe, bir anda büyüdü denilmiştir, gereksiz yatırımları yapmak için büyüdü denilmiştir, siyasî maksatlı ödenekler bu bütçeye konularak bütçe bugünkü rakamlarına vardı diye ifade edilmiştir.

Teknik kademe, Türkiye'nin imkânları, geliri, iç kaynakları, dış kaynakları hazırlanmış, bu hazırlıklar sonunda birtakım ra-

kamlar meydana çıkmıştır. Bunlar, temenni rakamlarıdır. Teknik kademenin hazırlamış olduğu bu rakamlar, şayet Yüksek Planlama Kurulu'nda ve onun arkasında şayet Hükümette müzakere edilip yeniden tesbit edilemeyecek ise; o takdirde, esasen bütçelerin teknik kademeler tarafından hazırlanması ve derhal yürürlüğe girmesi icabeder. Hükümetler bunun üzerine ülkenin gelişmişlik şartlarını ve önündeki kısa gelecekte hangi seviyelere varması gerektiğini dikkate alarak ülke kaynaklarını yeni bir biçimde yönlendirmek ve ülkeye yeni kaynaklar sağlamak gibi faaliyetlerini, tabiatiyle program hazırlanmasına, tabiatiyle bütçe hazırlanmasına intikal ettireceklerdir.

Hükümetimiz bu çalışmalar sırasında bir tespit yapmıştır. Türkiye'nin vaziyetini tespit etmiştir. Türkiye dünyanın neresindedir? Dünyanın büyüklüğü itibariyle, ülkeler bakımından büyüklüğü itibariyle neresindedir, gelişme çizgisi olarak neresindedir?

Görülmektedir ki, Türkiye; yüzölçümlerine göre, ülkelerin büyüklüklerine göre dünyanın 36 ncı ülkesidir. 150'nin üstünde bağımsız ülkenin mevcut olduğu dünyada Türkiye, arazi büyüklüğü bakımından 36 ncı ülkedir.

Nufüs büyüklüğüne göre Türkiye, dünyanın 16 ncı ülkesidir, 42 milyon nufüsu ile 16 ncı ülkesidir ve kendisinden önce gelen ülkeler de; Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan, Sovyetler Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, Endonezya, Japonya, Brezilya, Nigerya, Bengaldeş, Pakistan, Batı Almanya, Meksika, İngiltere, İtalya ve Fransa'dır; Türkiye nufüs bakımından bunlardan sonra gelmektedir.

Dünyanın birçok gelişmiş ve gelişme yolunda olan ülkesi, nüfus bakımından Türkiye'nin arkasındadır.

Türkiye, nüfus bakımından dünyanın 16 ncı ülkesi ve yüzölçümü bakımından da 36 ncı ülkesidir.

Gayri safi milli hasılasının büyüklüğü bakımından Türkiye'nin enteresan bir yeri vardır. Dünya ülkeleri arasında 1974 yılı sonu itibariyle rakamı ifade ediyorum: 28 474 000 000 dolarla Türkiye, gayri safi milli hasıla sıralamasında 25 nci ülkedir. Türkiye, fert başına düşen milli gelir sıralamasında 1974 rakamlarıyla yani 722 000 000 dolarla (şimdiki 1 010 000 000 dolar değil) dünya ülkeleri arasında 52 nci sıradadır.

Türkiye böyle bir görüntü içindedir.

Nüfus bakımından dünyanın en büyük ülkelerinden biri: yüzölçümü bakımından dünyanın büyük ülkelerinden biri, sağla-

mış olduğu Gayrî Safî Millî Hasıla bakımından dünyanın 25 nci Ülkesidir. Türkiye sadece bu değildir. Bu şekilde durumunu tespit eden Türkiye'nin bu sıralamaya razı olması icabeder. Ülkesinin büyüklüğü buna Türkiye'yi zorlamaktadır. Nüfusunun çokluğu buna Türkiye'yi zorlamaktadır. Yine, Türkiye sahip olduğu ekonomik potansiyel bakımından zorlanmaktadır ve nihayet Türkiye'yi idare eden siyasî iktidarlar kendi milletlerine lâyık gördüğü gelişmişlik seviyesi ve hayat standardını sağlamak bakımından Türkiye'yi bir an evvel büyük hamlelerle geliştirmek ve Türk milletine daha yüksek bir hayat seviyesi sağlamak kararındadırlar. Bu karar da kendilerini zorlamaktadır.

İşte, üç plân uygulaması ve bunun sonucunda alınmış olan neticelere bakarak, Türkiye Dördüncü Plânını yapacaktır. Türkiye Dördüncü Plânını yaparken ortaya yeni büyüklükler koyacaktır. Ülke için ortaya yeni büyüklükler koyacaktır. Bir yeni altyapı koyacaktır ülke için ortaya. Bu altyapı Türkiye'yi bir baştan bir başa, Doğudan Batıya ören büyük oto yolları kapsayacaktır. Büyük demiryollarını kapsayacaktır. Türkiye, coğrafyasının kendisine tayin etmiş olduğu yerde fevkalâde önemli bir transit merkezidir, fevkalâde önemli bir geçit merkezidir. Bir taraftan büyük petrol gereği ve bunun doğurmuş olduğu mühim mikyasta ithalat hacmi, öteki taraftan aşırı derecede gelişmiş, sanayileşmiş Batı Avrupa ve bunun büyük ihraç potansiyeli. Bu ithalat talebiyle bu ihracat talebi Türkiye üzerinde kesişmektedir. Türkiye, bunun nemasını toplamak mecburiyetindedir. Petrol geliri Batı Avrupa'nın sanayisine akarken, bir kısmı pekâla Türkiye'de kalabilir. Türkiye bununla altyapısının hızlanmasını sağlayabilir. Türkiye, ihtiyacı olduğu an bu yeni altyapıyı Dördüncü Plânında gerçekleştirmek mecburiyetindedir. 1977 yılında bunu derpiş edici, bu imkânları sağlayıcı yatırımları da öngörmek mecburiyetindedir. Bu sebepledir ki, 1977 yılı programı, sadece 1977'nin Üçüncü Plânın son uygulama yılı oluşu dikkate alarak hazırlanamazdı. 1977 yılı programı Türkiye'nin önümüzdeki yıllar için açılması icabeden ufuklar neyse, varması icabeden büyüklükler neyse, bu büyüklükleri derpiş edici, bu büyüklükleri gerçekleştirmeyi sağlayıcı birtakım altyapılara, birtakım ağır sanayiî hamlelerine itibar etmek mecburiyetindeydi. Nitekim, Hükümet de programı bu şekilde tashih etmiş ve 1977 yılı programı bu sebepledir ki, 205 000 000 000'den 220 000 000 000'a çıkmıştır. 205 000 000 000'dan 220 000 000 000'a çıkarken konulmuş olan yatırım ödeneklerinin tümü 1977 yılında hatta 1976 yılında ek

proğram olarak ifade edilmiş olan yatırımların karşılığıdır. Bu yatırımların yapılacağı hükümet programında bir taahhüttür, hükümetin taahhütüdür ve hükümetin 1975 ve 1976 yılı içindeki çalışmalarının sonucunda, 1977 ve ileriki yıllarda Türkiye'nin gerek altyapısı, gerek sanayi gelişmesi, gerek istihdam probleminin halledilmesi bakımından bu yatırımların bir an evvel yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Bu, 1977 yılı Proğramının ve Bütçesinin bir telafi Proğramı, bir telafi Bütçesi olma vasfına da uygundur.

1977 yılı Proğramıyla derpiş edilmiş olan bu temel nitelikteki yatırımların büyük rakamlarını ve büyük hedeflerini sadece ifade etmekle yetinmek istiyorum.

Dünya klasmanında Türkiye'nin nerede olduğunun tespit edilmesinden sonra Türkiye'nin tabiatıyla bu klasmanla iktifa etmeyeceği, Türkiye'nin 25 nci sıradaki Gayrî Safî Millî Hasılasını bir yakın gelecekte ilk 15 dünya ülkesi arasına sokma çabası içinde olma mecburiyeti ve bu şekliyle de Türk milletine daha yüksek bir hayat seviyesi sağlama gayretinde olacağı tabidir.

Özellikle alt yapıda 1976 yılı içinde sadece 50 barajlık bir program uygulamasına geçilmiştir. Bunun önemli bir kısmıda başarıyla yürütülmüştür. Sadece 50 barajı zikretmekle yetinmeyeceğim. Enerji programımız gerek hidrolik gerek termik olarak, hali hazırda inşa halinde 33 milyar Kw/saatlik bir kapasiteyi ifade etmektedir. Türkiyenin halen enerji kapasitesi 1976 yılı üretimi 18,6 milyar Kw/saattir. 1975 yılına nazaran elektrik üretiminde elde edilen artış % 18,5 dur. Plan elektrik enerjisinde % 11,5 artış öngörmektedir. Planın % 11,5 oranına karşı 1976 yılında % 18,5 luk bir artış gerçekleştirilmiştir. Yine buna rağmen Türkiye'de enerji problemi halen vardır.

Türkiye'de 18,6 milyarlık enerji üretimine karşılık, 33 milyarlık bir kapasite de halen termik hidrolik olarak inşadadır. Bunun 18,5 milyar Kw/Saati termik santrallerdir. Bunların içinde en mühimleri Afşin-Elbistan sadece bir santralla 7,15 milyar Kw/Saat üretim yapacaktır. İkinci ünitesi hakkında da prensip anlaşmasına finansmanı bakımından varılmıştır. Bu bahsetmiş olduğumuz hesaba bu itibarla ikinci ünite dahil değildir. Bunun yanında Seyitömer-3, Tunçbilek-1-2, Çayırhan, Kangal, Yatağan, Yeniçağalağzı halen inşada olan ve üretimleri 18,5 milyar Kw/saate varabilecek olan termik santrallarımızdır.

Hidrolik santrallarımız 8 barajda 16 hidrolik santral ünitesi olarak halen inşadadır. Halen inşadaki hidrolik santralları-

mızın üretimleri 14,5 milyar Kw/Saattir. Bunların içinde sadece Karakaya, Adıgüzel, Aslantaş, Hasan Uğurlu, Suat Uğurlu barajlarını misâl olarak sayabiliriz.

Karakaya barajı bildiğiniz gibi, bir büyük projenin uygulamasının ilk kademesidir. Bu, büyük Güney Doğu Anadolu projesidir. Güney Doğu Anadolu projesi sadece bir enerji projesi değildir, bir büyük kalkınma projesidir. Burada, sadece 20 milyon hektarlık bir sulama söz konusudur. Buradan 20 milyar Kw/saatlik bir enerji alınması söz konusudur. Bunun uygulaması Keban ile başlamıştır. Karakaya, Karababa ve diğer projelerle devam edecektir. Karakaya barajının temeli atılmıştır, ihalesi yapılmıştır. Barajın teknik ekipmanları için kredi sağlanması son safhadadır. Yine bu kompleksin içinde yer alan Urfa Tünelinin de temel atması Nisan 1977'de yapılacaktır.

Yine bunun yanında sanayinin büyük alt yapısını teşkil eden rafineri çalışmalarından kısaca bahsetmek isterim: 1976 yılı sonunda Türkiye'nin rafineri kapasitesi 15 milyon ton civarındadır, 1982 yılında 30 milyon ton rafineri kapasitesine Türkiye'nin ihtiyacı vardır.

Bu 15 milyon tondan 30 milyon tona varabilmek için; 5 milyon tonluk ki, 10 milyon tona tevsii hemen yapılacaktır. Peşinden; 5 milyon tonluk Orta Anadolu Rafinerisinin temeli atılmıştır ve kredi sağlanmıştır.

İpraş Rafinerisinin 7 milyon tondan 13 milyon tona tevsii yapılmaktadır.

Aliağa'nın 3.200.000 tondan 5 milyon tona tevsii yapılmaktadır, ikinci kademede 10 milyon tona yükseltilecektir. Yine bunun yanında 5 milyon ton yıl kapasiteli Karadeniz Rafinerisinin 1977 yılında inşasına başlanması mümkün olabilecektir.

Yine bunun ötesinde özellikle petrol nakliyesi sonucunda doğan imkânlardan da istifade ederek, İskenderun'da bir yeni, büyük rafineri de projelendirilmektedir.

Yine 1976 yılı içinde Türkiye için iftihar edilebilecek bir montaj projesi nihayete erdirilmiştir. Fevkalâde kısa bir zamanda, 18-19 ay gibi bir zamanda, petrol taşımak için 1000 kilometre boru döşenmiştir. Çok sayıda pompa istasyonu kurulmuş, terminal tesisleri yapılmıştır. Yılda 35.000.000 ton petrolü Kerkük'ten Yumurtalık'a nakledebilecek bir kapasite doğmuştur. Her iki ülkenin bu boru hattını gerçekleştirmek için yapmış olduğu harcama 15 milyara varmıştır. İskenderun körfezinde, bu boru

hattının gelmesi ile de öyle ümit ediyoruz ki bir petrol endüstrisi kompleksi kurabilecektir. Sadece rafineri değil, petrokimya ve gübre tesisleri de bu petrol boru hattının cazibesiyle, kurulabilecektir.

Yine büyük sanayi alt yapısından petrokimyanın, ikinci petrokimya tesisimizin 13 fabrikasının, 1976 yılı içinde, kredisi sağlanmıştır. Bunlar takriben 18 milyarlık yatırımı ifade etmektedir. Sadece ikinci petrokimyanın 13 fabrikası.

Bunun yanında Karababa, Kıralkızı, Altınkaya barajları, nükleer enerji santralı, Konya büyük sulama projesi, Ceyhan büyük sulama projesi, büyük telekomünikasyon projesi, ikinci boğaz geçişi, tabii gaz boru hattı üzerinde önemli çalışan ve Dördüncü Beş Yıllık Planın ön planda dikkate alacağı projeler arasında hazırlıkları yapılan büyük tesislerdir.

Değerli milletvekilleri; bu altyapı yanında Hükümet, Programıyla, Türkiye'ye yaygın ve dengeli sanayi getireceğini, Türkiye'de artık sanayiin, Türkiye'nin gelişme ihtiyaçlarını, özellikle yatırım malı üretme ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir istikamete yönlendirileceğini, yani Türkiye'de büyük bir ağır sanayi hamlesine girişileceğini taahhüt etmiştir. Programındaki bu taahhüdü, 1976 bütçesine intikal etmiş, 1977 bütçesine de intikal ettirmiştir. Bir kısmı 1976 bütçesine bir kısmı 1977 bütçesine intikal eden büyük sanayi projelerinin sadece genel tutarlarını vermekle iktifa edeceğim.

Türkiye, 1975 ve 1976 yılı içinde programlayarak bir kısmının yatırımına başlattığı, tümünü programladığı, tümünü projelendirdiği 18 yeni çimento fabrikası kurmaya karar vermiştir. Bu 18 yeni çimento fabrikasının yatırım tutarı 10 088 000 000 liradır. Bunların üretimleri yılda 9 900 000 000 TL. olacaktır. Bu 18 çimento fabrikasında, 6 858 kişi istihdam edilecektir ve bunlar 700 000 000 lira gelir sağlayacaklardır. Bu 18 çimento fabrikasının üretimi sayesinde Türkiye, 6 476 000 000 liralık bir ithalât ikamesi yapmış olacaktır.

Yine Türkiye, 1975 ve 1976 yılında 16 yeni azot sanayi projesini planlamıştır. Bunlar Türkiye'nin önümüzdeki yıllarda gübre ve savunma sanayiinin gerektirdiği birtakım kimyasal üretimlerin gerçekleşmesini sağlayacaklardır.

Türk tarımının gelişmesi için bu 16 projenin gerçekleştirilmesi şarttır. Bu, Türk çiftçisine, Türk köylüsüne, Türk Hükümetinin taaahhüdüdür.

Bu 16 gübre fabrikasının yatırım tutarı 36 000 000 000 liradır. Üretimleri, 16 fabrika ikmaledildiği zaman, 21 542 000 000 lira olacaktır. 10 300 kişiyi istihdam edecektir ve istihdam ettikleri bu 10 300 kişiye bugünkü değerlerle bir milyarlık bir ücret ödemesi yapacaklardır.

Gübre fabrikalarının gerçekleşmesiyle, Türkiye 36 660 000 000 liralık bir ithalat ikamesi sağlamış olacaktır.

Türkiye 14 şeker fabrikasını planlamıştır yeniden ve bunları programa almıştır, yatırım yerlerini belli etmiştir, projeleri hazırdır. Bu 14 yeni şeker fabrikasının yatırım tutarı 12 277 000 000 liradır. Bunların üretimleri 10 281 000 000 liraya baliğ olmaktadır. 12 601 kişiye yeni istihdam imkânı çıkacaktır ve bu yeni istihdam imkânıyla bu şahıslara 1 950 000 000 lira ödenecektir. 6 575 000 000 liralık ithalat ikamesi sağlanacaktır.

Türkiye 23 yeni dokuma tesisi, Sümerbank ve onun ortaklığıyla 23 yeni dokuma tesisi fabrikası yapma kararını vermiştir ve bunları programlamıştır. Bunların yatırım tutarı 9 100 000 000 liradır. 6 700 000 000 değerinde üretim yapacaklardır. Burada 15 386 kişiye yeni iş sahası verilecektir. 840 000 000 işçi ödemesi yapılacaktır ve 6 700 000 000'luk bir ithalat ikamesi sağlanacaktır.

Türkiye önümüzdeki yıllarda 6 yeni kağıt fabrikası yapılmasını planlamıştır. Bu 6 yeni kâğıt fabrikası yatırım tutarı 21 427 000 000 olmaktadır. 7 181 000 000'luk bir üretim hacmi sağlayacaktır, bu 6 yeni kâğıt fabrikası. 7 488 kişiye yeni iş imkânı sağlanacak ve bunlara 800 000 000 lira ödenecek, bununla 5 200 000 000 liralık bir ithalat ikamesi sağlanacaktır.

Sadece bu büyük kuruluşların zikretmiş olduğum proje adedi 77'dir. Yatırım tutarı 88 892 000 000 000 dur. İstihsalleri 55 604 000 000'a baliğ olmaktadır. 55 633 kişiye istihdam imkânı çıkmaktadır ve bu işçilere 5 290 000 000'luk bir yıllık ödeme derpiş edilmektedir. 61 611 000 000 Türk liralık da bir ithalat ikamesi öngörülmektedir.

Yine, bunun yanında Türkiye 63 yeni organize sanayiî bölgesi yapılmasına karar vermiştir. Her ilde bir sanayiî bölgesi bu Hükümetin kararıdır. Koalisyon Hükümetinin kararıdır. Her ilde bir sanayiî bölgesi.

Bunların yatırım tutarı 10 000 000 000'dır. Bu sanayiî bölgelerindeki üretimin yekûnu 63 000 000 000'a baliğ olacaktır. Bu bölgelerde 750 000 kişiye iş imkânı sağlanmaktadır ve bunlara 37 500 000 000 luk bir ücret ödemesi sağlanacaktır. Türkiye

30 000 000 000 lık bir ithalat ikamesini bu sanayiî bölgesindeki üretimle temin etmiş olacaktır. Türkiye'de her ilde bir sanayiî bölgesi değil, fevkalade yaygın bir şekilde küçük sanayiî siteleri kurma kararını vermiştir. Hükümet, özellikle küçük esnafın ve sanatkârın kendi işine, mesleğine, altyapısına uygun şartlarla hazırlanmış sanayiî yerlerine sahip olma kararını vermiştir. Bu kararını icra için önümüzdeki dönemde, önümüzdeki plan döneminde, 250 yeni küçük sanayiî sitesi kurulması kararındadır. Bu, programlanmıştır. Bunların ilk ödenekleri mühim mikyasta ilk ödenekleri, 1977 yılı Bütçesinde yer almaktadır. «1977 yılı Bütçesi ödenekleri ne diye arttı?» diye soruların cevabını ifade etmek için söylüyorum.

Bu küçük sanayiî sitelerinin yatırım tutarı 10 000 000 000 liradır. Bu sanayiî sitelerinde 20 000 000 000 liralık üretim sağlanacaktır. Bu 250 000 kişiye iş sahasıdır, 250 küçük sanayiî sitesi kurmakla 250 000 yeni kişiye iş sahası sağlanacaktır. Bunlar, kendilerine 12 500 000 000'luk bir gelir sağlayacaklardır.

Yine, bunun yanında Türkiye önümüzdeki Plan döneminde gerçekleştirmek mecburiyetinde olduğu ve 1977 yılı programında başlangıcı için gerekli imkânları sağladığı 7 Demir-Çelik Fabrikası kurmak kararındadır.

7 Yeni Demir-Çelik Fabrikasının yatırım tutarı 68 813 000 000 liradır. Bu fabrikaların üretimleri 29 325 000 000 lira olacaktır. 7 Yeni Demir-Çelik Fabrikasında 65 000 kişi çalışacaktır. Bu şahıslara 5 500 000 000 lira ücret ödenecektir. 7 Yeni Demir-Çelik Fabrikası kurulmasıyla Türkiye yılda 40 000 000 000 liralık ithalat ikamesi sağlayacaktır.

Türkiye, iş makinaları, ağır sanayi makinaları ve benzeri tezgâhlar gibi Makina Kimya Endüstrisinin faaliyetleri sahasına giren 32 yeni fabrikayı kurma kararındadır. Bunların yatırım tutarı 27 400 000 000 liradır. 40 000 000 000'lık bir üretim imkânı sağlayacaklardır, bunlar gerçekleştiklerinde, 44 321 kişiye yeni iş imkânı açacaklardır. Bu 44 bin kişiye 7 792 000 000 lira bir ücret ödeme imkânı sağlanacaktır. Bu 32 fabrikada 60 000 000 000 liralık ithalat ikamesi sağlanacaktır.

Yine bunun yanında takım tezgâhları sanayii için 4 yeni fabrika kurulmasına karar verilmiştir, programa alınmıştır, ve yatırımları başlatılmıştır. Bunların yatırım tutarı 3 038 000 000 liradır. İstihsalleri 1.5 milyar lira olacaktır. 2 220 kişiye yeni iş sahası açılacaktır.

800 000 000 lira işçi ücreti ödeme imkânı sağlanacaktır. 7 500 000 000 liralık ithalat ikamesi sağlanacaktır.

Türkiye Motor Sanayiine şimdiye kadar sanayiisinin varmış olduğu seviyede büyük bir ağırlığı ile girme kararındadır. Her nevi motorun Türkiye'de yapılması kararındadır. Bu, hükümetimizin bir sevdası şeklindedir ve bu maksatla 13 motor fabrikası, muhtelif tipte 13 motor fabrikası kurulmasına karar vermiştir. Traktör - kamyon motorundan su pompalarına kadar. Bunun yatırım değeri 15 000 000 000 Türk lirası olacaktır. İstihsali 20 000 000 000 liraya baliğ olacaktır.

Motor Sanayiî 20 000 kişiye yeni istihdam imkânı sağlayacaktır. Bu 20 000 kişiye 2 000 000 000'lık yıllık ödeme imkânı sağlanacaktır ve motor sanayiinin kurulması ile Türkiye 20 000 000 000'lık ithalat ikamesi sağlayacaktır.

Bunun yanında Türkiye Elektro Mekanik Sanayiini kurmaya karar vermiştir. (Ağır tiribünlerden ve benzeri makinalara kadar). Bunun için 11 fabrika kurma kararındadır. Bunların yatırım tutarı 10 000 000 000 liradır. 14 500 000 000'luk bir üretim hacmi doğuracaktır. 14 000 kişiye iş imkânı çıkarılacaktır ve bu şahıslara 1,5 milyarlık bir ödeme imkânı doğmaktadır.

Türkiye, Elektro Mekanik Sanayiinin kuruluşuyla 20 000 000 000 liralık ithalat ikamesi sağlayacaktır. Bunun yanında Elektronik Sanayii için 3 fabrika kurulmasına karar verilmiştir, yatırım tutarı 1 985 000 000 liradır. İstihsali 7 425 000 000 lira olacaktır. 6 840 kişiye yeni iş imkânı sağlanacaktır ve bunlara 700 000 000 liralık bir gelir temin edilmiş olacaktır. 7 000 000 000 liralık bir ithalat ikamesi sağlanmış olacaktır.

Türkiye yine 4 ncü Plan döneminde uçak sanayiini kurma kararındadır. Bu maksatla bir büyük kompleks kuracaktır, bir fabrika değil, bir büyük uçak kompleksi kuracaktır. Bunun yatırım tutarı 3 525 000 000 liradır. Üretimi yıllık 7 200 000 000 lira değerinde olacaktır. 2 145 kişiye iş imkânı sağlanacaktır. 500 000 000 liralık bir işçi ücreti ödeme imkânı ve 5 000 000 000 liralık bir ithalat ikamesi sağlanacaktır.

1977'deki Ağır Sanayi projesini bu şekilde ifade etmiş oldum. Burada belli başlılarını saymış olduğum sanayi yatırımlarının adedi 462 projedir. Bu 462 projenin yatırım tutarı 239 503 000 000 liradır. Bunların yıllık üretimi 259 570 000 000 liradır. Bu yatırımların tahakkuk etmesi ile Türk ekonomisine yılda 259 570 000 000 liralık yeni imkân girecektir.

Yine bu yatırımların tahakkuk etmesiyle 1 208 000 kişiye yeni iş imkânı açılmış olacaktır. Bu yatırımların tahakkuk etmesiyle 253 111 000 liralık bir ithalât ikamesi yapılmış olacaktır.

Değerli arkadaşlarım, sadece sanayi hamlemizi nasıl düşünüyoruz, nasıl görüyoruz diye enerji yatırımlarımızı ve Ağır Sanayi yatırımlarımızı ifade ettim. Burada, Türkiye traktör motoru fabrikasından, aktarma organları fabrikasına, ağır kamyon motoru fabrikasına, otomobil yenileme fabrikasına, otomatik takım tezgâhları fabrikasına kadar gidip, isimlerini uzun uzun sayıp vaktinizi almak istemiyorum. Yani, Türkiye Elektrik Motorlarına, Dokuma Makinalarına kadar kendi yatırımları için lâzım olan bütün teçhizatı yine Türkiye içinde kendisi yapma kararındadır. Bu, Türkiye'nin sanayi devrimidir. Türkiye bu devrimi yapmağa mecburdur. Türkiye böyle büyüyecektir. Türkiye'ye bunu çok görmemek lâzımdır. Ben, değerli arkadaşlarıma 462 fabrika ifade ettim. Yapılacak sadece bunlar değildir. Bunlar Türkiye'ye yeterli değildir. Bunlar bir başlangıçtır Bunlar Türkiye'yi büyütmenin ilk adımıdır. Türkiye'ye 462 fabrika, çok mu?, Almanya'da 5 000 tane fabrika var bu saymış olduğumuz cinsten. Türkiye'yi daha büyük görmek özleminin, daha büyük görmek kararının ifadesidir bunlar.

Bunun için arkadaşlarıma ifade ediyorum, kaynağı nerede? Türk idaresinin mecburiyeti, Türk siyasetçilerinin mecburiyeti bunun kaynağını bulmaktır. Bunun kaynağını bulamazsanız Türkiye'yi küçük bırakırsınız. Türkiye'yi küçük bırakmak, Türk siyasetçisinin Türk Milletine takdim edeceği bir tercih olamaz. Biz Türkiye'yi büyütme kararındayız, Türkiye'yi büyütme yolunda nasıl gördüğümüzü ifade ediyoruz.

Türkiye'yi büyütmenin yolu, Türkiye'ye yeni iş sahaları açmaktır. Eski rakamlarla Türkiye'yi ifade etmek mümkün değildir. Bunun için konuşmamın başında Üçüncü Plan Türkiye'nin ebatlarını kapsayamamıştır diye, ifade ettim. Dördüncü planın Türkiye'nin ebatlarını kapsaması lâzımdır. Bizim burada zikretmiş olduğumuz rakamlar da Türkiye için küçük rakamlardır. Türkiye'yi daha büyük görmek lâzımdır. Çünkü Türkiye saymış olduğum dünya klasmanındaki yerini ilk 10 ülke arasında alma kararındadır. Türk Milletine bu sıralamayı lâyık görmeğe mecburuz. Türk Milletinin huzuruna bu sıralamayı mümkün kılacak imkânlarla, bu sıralamayı mümkün kılacak metodlarla, bu sıralamayı mümkün kılacak planlarla çıkmağa mecburuz. Bunun dışın-

da Türk Milletinin karşısına çıkıp, hala dünya milletleri arasında Gayrı Safî Millî Hasılanın fert başına düşen payında 52 nci olmağa razı ol diyemeyiz. Birinci planda 25 nci sıraya Türkiye'yi getirmeğe mecburuz. Gayrı safî millî hasılanın toplam değerinde Türkiye'yi ilk 15 ülke arasına sokmağa mecburuz. Türkiye, büyük Türkiye böyle olacaktır, dünyada sayılan Türkiye böyle olacaktır. Türk Milletine hangi gelişmeden refah düşecektir? Böyle bir gelişmeyi sağlarsanız refah düşecektir. İşsizliğin de çaresi buradadır, refahın da çaresi buradadır. Türkiye'yi büyütme kararı fevkâlâde iyi bir karardır. Türkiye'yi büyütme kararına kimse karşı gelemez. Türkiye'yi büyütme gayretlerine de kimse karşı gelemez. Çünkü milletin istediği, milletin özlediği Türkiye'nin büyümesidir.

Değerli arkadaşlarım, bütçenin özelliğinin birincisi, bu bütçenin bir telafi bütçesi olduğu, bu bütçenin bir büyüme bütçesi olduğu idi. Nedir bunun gerekçesi? Nedir bunun unsurları? Ben bunu ifade ettim. Gerekçesi, Türkiye'nin zaruretleridir. Unsurları saymış olduğumuz projelerdir. Daha sayılmayan yüzlercesidir. Bunun sayiki nedir? Bunun sayiki, Türk Milletine daha yüksek hayat seviyesini lâyık görmektir. Daha yüksek hayat seviyesini lâyık gördüğümüz için bu kararda, bu yolda olduğumuz için iki sene içinde meydana çıkardığımız budur diyoruz. Dördüncü Plan Türkiye'yi çok daha büyük ebatlarla kapsamağa mecburdur diyoruz. Bunların imkânlarını da siyasi iktidarlar bulmağa mecburdur diyoruz.

Bunları bulamayan siyasî iktidarların önümüzdeki dönemlerde Türk milleti için tercihe lâyık iktidarlar olmayacağını söylüyoruz.

Değerli arkadaşlarım, niye arttı bütçe? Bütçe bunun için arttı. Bütçe bu yatırımları sağlayabilmek için, 1977 yılında bu yatırımların başlamasını sağlayabilmek için, bunların Dördüncü Plan Döneminde ikmal edilebilmesini sağlayabilmek için arttı. Bütçe bunların karşılığına içinde yer vermeye mecburdur. Bizim anladığımız, bizim beklediğimiz, bizim düşündüğümüz Türkiye budur.

Bizim Türkiye'yi götürmek istediğimiz, vardırmak istediğimiz gelişmişlik seviyesinin gereğiydi bu ve Hükümet bu siyasî kararı verdi. Türk milletini düşünmüş olduğumuz kısa gelecekte yine bu büyük milletin lâyık olduğu hayat seviyesine vardırabilmek için bu yatırımları yapmak mecburidir. Bu yüzden bütçe arttı....

Sayın arkadaşlarım, bütçenin ikinci özelliği, yine çok tenkide muhatap olmuştur - enflasyonla mücadele bütçesi oluşudur. Bunu ifade ettik, bunu ısrarla tekrarlıyoruz: 1977 yılı Bütçesi de enflasyonla mücadele bütçesidir.

Öncelikle şunu belirteyim; biz Hükümet Programında Türkiye'nin önemli meselelerini kendi anlayış sıramıza göre, kendi önceliklerimize göre sıralamıştık. Ekonominin birinci tehlikesini enflasyon olarak Hükümet Programında belirttik. Yine Türkiye'nin istikrarının da birinci tehlikesinin anarşi olduğunu ve Türkiye'yi tehdit eden birinci tehlikenin de komünizm olduğunu belirttik. Bize göre Türkiye'nin karşısında duran meseleler bunlar idi.

Ekonomide birinci mesele, Türkiye'nin enflasyonla mücadeleyi başarıyla yürütebilmesidir. Bu itibarla ne kamu harcamalarının finansmanını, ne de bütçe denkliğini enflasyonun doğurması mümkün aşırı gelirden beklemedik ve bütçelerimizi hazırlarken, bütçe gelirlerimizin hadlerini tayin ederken fiyat artışlarından medet ummadık ve fiyat artışlarını tahrik etmesi muhtemel, aynı zamanda geliri de artırması muhtemel, Devlet tarafından üretilen malların fiyatlarıyla da genellikle oynamadık.

Yine bunun yanında Bütçenin enflasyonla mücadele bütçesi niteliğini kazanabilmesi için (ki bu bir gayedir, bütçe enflasyonla mücadele bütçesi olmaya mecburdur; bu Hükümetin bütçesi olduğu için mecburdur. Çünkü bu Hükümet enflasyonu ülke için tehlike görmektedir) bütçesi enflasyonla mücadele bütçesi olacaktır.

Ne olacaktır enflasyonla mücadele bütçesinin vasfı? Açık finansmana itibar etmemiş olacaktır. Yani bütçe harcamaları tasarruf kaynağına dayanacaktır, açık kaynağa dayanmayacaktır. Basılan paraya dayanmayacaktır. Fabrika parasına değil, tasarruf kaynağına dayanacaktır.

Değerli arkadaşlarıma bu noktada şunu ifade etmek isterim; 19,5 milyarlık iç istikraz bütçenin denkliğini sağlamak bakımından bir tasarruf kaynağıdır ve gönüllü tasarruf kaynağıdır. Fertlerin yapacakları tasarrufları gönüllü olarak kamu harcamalarına götürüp tahsis etmeleri iradesini taşır. Bu itibarla tasarrufu bütçe açığı gibi nitelemek yanlıştır. İstikrazın kaynağı kamu tasarrufu değildir, ama kamu harcamasına tahsis edilmiş olan özel tasarruftur. Burada İhtiyarî bir tahsis vardır.

Yine bu bütçenin enflasyonla mücadele bütçesi olma karakteri daha fazla üretimi hedef almak ve bunların imkânını getir-

mek, daha fazla yatırımı hedef almak ve bunların imkânını getirmekle de görülmektedir. Enflasyonun sebeplerinin bir tanesi de arz-talep dengesizliğidir. O halde bütçe ve beraberinde getirilen politikalar, arz ve talep dengesizliğini giderici veyahut da böyle bir dengenin bozulmasını önleyici tedbirleri de ihtiva etmelidir. Bütçe ve onunla beraber getirilen politikalar bunu ihtiva etmektedir.

Değerli arkadaşlarım, bu bütçenin bir diğer vasfı Üçüncü Plan Dönemi içinde cari hizmetlere en düşük payı ayıran bütçe olmasıdır; (93 milyar civarında, % 41,17 oranıyla...) Bu oran, biraz evvel de ifade ettiğim gibi, Üçüncü Plan Döneminin diğer yıllarında % 50 civarında seyretmiştir. Bunun bir israf bütçesi olmadığı, carî hizmet ödeneklerinin diğer plan dilimlerine nazaran daha az tutulmasıyla da görülmektedir. Bu bütçe bir israf bütçesi değildir. Bu bütçenin hazırlanışına hakim olan fikir, gerekli yerde gereği miktarda ödeneği bulundurmaktır.

Tüketim eğilimini artırıcı bir vasıfla hazırlanmamıştır. Tüketim eğilimini itici unsurlar bu bütçenin içinde mevcut değildir.

İşte bu sebepledir ki, biz bu bütçeye bir enflasyonla mücadele bütçesidir dedik. Tabiatıyla sadece bir bütçenin bizatihi bütçe vesikası olarak enflasyonla mücadele etmesi yeterli değildir. Onunla beraber takip edilecek para politikası, kredi politikası, kambiyo ve ithalât politikalarının, ülkede enflasyonu teşvik edici veyahutta enflasyonu doğurucu tesirleri bertaraf edici veya bunların etkilerini azaltıcı nitelikde hazırlanması ve alınması da bu bütçenin beraberinde getirilen politikalarda derpiş edilmiştir.

Bu bütçenin bir diğer vasfı bir büyüme ve genişleme bütçesi olmasıdır. Bunu biraz evvel uzun uzun ifade ettim. Bu bizim tasavvurumuzdaki büyük Türkiye; o rakamlarla dahi yeterli bulmadığımız büyümede; bizim tasavvurumuzdaki büyük Türkiye'nin altyapısını ve büyük Türkiye'nin sanayileşmesini gerçekleştirecek imkânları içinde derpiş ettiği için bir büyüme ve bir gelişme, bir genişleme bütçesidir.

Bu bütçe mühim mikyasta bir hizmet bütçesidir. Millî Eğitimde, sağlıkta, savunmada ve güvenlik hizmetlerinde önemli ödenekler bu bütçe ile ayrılmıştır. Köye yaygın bir şekilde hizmet götürme vasfı bu bütçenin karakteristik vasıflarından biridir. Bu bütçe ile asgarî 2500 köye yeniden elektrik götürülecektir, asgarî 5 bin köye yeniden içme suyu götürülecektir. Bu bütçedeki ödeneklerle 23 bin kilometre köy yolu yapılabilecektir. Bu

bütçe ile 100 bin kilometre köy yolunun bakımı sağlanabilecektir. Bu bütçe ile 8 bin yeni ilkokul açılabilecektir. Bu bütçenin hizmet getirici karakterini belirtmek bakımından sadece bir kısmını ifade ediyorum.

Bu bütçe, sosyal muhtevası en yüksek bütçedir. Bu da, bütçenin karakteristik vasıflarından biridir. O derece yüksektir ki, Cumhuriyet Tarihinde şimdiye kadar getirilmiş olan sosyal gayeli transferler veyahutta sosyal gayeli tedbirlerin tümüne muadil tedbirler bu bütçe içinde yeralmış bulunmaktadır.

Değerli arkadaşlarıma burada sadece bu uzun listenin birkaç başlığını sunmak istiyorum.

SOSYAL GAYELİ TEDBİRLER

Devlet personeline getirilen imkânlarla, yan ödemelerle, asgari ücret artırılmasıyla; işçiye getirilen imkânlarla, emekli işçilere getirilen imkânlarla, memur emeklilerine getirilen imkânlarla, yine İstiklâl Savaşı Gazilerine, 1970 öncesi emeklilerine getirilen imkânlarla, Kadınlara 20 yılda emeklilik imkânı sağlamak ve bunun gereği ödenekleri içinde barındırmakla.

Benim burada saymış olduğum liste, Hükümetimizin sosyal karakterli taahhütlerinin gerçekleşenlerinin bir listesidir ve sosyal karakterli taahhütlerinin aşağı yukarı tümü Hükümet tarafından ifade edilmiştir. Mühim bir kısmı Yüce Meclislerin tasvibine de iktiran etmiştir. Sadece bir kısmı Meclislerimizin hâlen kararını beklemektedir; ama Hükümet sosyal kapsamlı taahhütlerin tümü hakkında kendisine düşeni yapmıştır ve bu saymış olduğum liste de gerçekleşenlerin listesidir. Bunun karşılığı da bu bütçeler içinde derpiş edilmiştir.

İşçi kıdem tazminatları 30 maaşa çıkarılmıştır. Gemi adamlarına Kıdem Tazminatı Kanunu çıkarılmıştır. Yurt dışında çalışan işçilerimize askerlik görevlerinde, pasaportlarında birtakım kolaylıklar tanınmıştır. Gecekondu bölgesinde hizmet görenler, ev yaptıracak olanlara kredi imkânları, faiz kolaylıkları, getirilmiştir. BAĞ-KUR kaynaklarından küçük esnafa toplu işyeri ve konut kredisi imkânları getirilmiştir. Küçük çiftçilerin vergi muafiyet hadleri arttırılmıştır. Sosyal Sigortalardaki kredi hadleri 150 bin liraya çıkarılmıştır. Köylerden alınan katılma payları kaldırıl-

mıştır. Sadece uygulanmakta olan bir kısmını ifade ediyorum. Bunlar içinde birinin üzerinde bir parça durmak istiyorum.

2022 sayılı Kanunla 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz vatandaşlarımıza maaş bağlanması kabul edilmiştir.

Değerli milletvekilleri, Yüce Meclislerin bu kararı, Hükümetinizin huzurunuza sunmuş olduğu tasarıyı tasvip etmesiyle Yüce Meclislerin almış olduğu bu karar, Cumhuriyet Tarihinin en büyük sosyal hamlesidir. Bu kararıyla Yüce Meclisler Türkiye'de fukaralıkla savaşın bir devlet görevi olduğunu ifade etmişlerdir. Yine, Yüce Meclisler bu kararıyle Türkiye'de insan haysiyetine yaraşır yaşamanın herkes için bir hak olduğu ve bu hakkı kullanabilme imkânını vermekle devletin görevli bulunduğu, yani, devletin, fakirin, fukaranın, kimsesizin, sahipsizin sahip olduğu insan haysiyetine yaraşır yaşamanın yine insanın başkasına muhtaç olmayan yaşama şeklinde ifade edilebileceği ve bunun gereği olan ne ise, bu fedakârlığın devlet tarafından yüklenilmesi icap ettiği şeklinde bir karardır.

65 yaşını doldurmuş vatandaşlarımız için Yüce Meclislerin almış olduğu bu karar, Hükümetimiz tarafından 1 Mart 1977 tarihinde maaş bağlanarak uygulanmış olacaktır. Bu maaş bağlanma meselesinde Hükümetiniz bütün Maliye Teşkilâtını görevlendirmiştir. Sadece bu yaşlı kişilere devletin uzanması istenmiştir, yoksa bu yaşlı kişilerin devlet kapısında sürünmesi değil. Kimlerin 65 yaşını aşmış olduğu Devlet tarafından tespit edilmiştir. Kimlerin nafaka alıp almadığı, Devlet tarafından tespit edilmiştir. Kimlerin gayrimenkul iradı olup olmadığı, Devlet tarafından tespit edilmiştir ve bu tespitlerden sonra muhtaç durumda olanların vesikası yine Devlet tarafından hazırlanmıştır. Sadece 65 yaşını doldurmuş vatandaşımıza düşen yegane külfet, bir talepnamenin altını imzalamaktır.

Hükümet, şimdiye kadar yapmış olduğu tespitlerinde 1.800.000 civarında vatandaşımızın 65 yaşını aşmış olduğunu tespit etmiştir. Ancak, bu 1.800.000 civarındaki vatandaşımızın tümü maaş bağlanmaya müstahak vatandaşlarımız değildir, mühim bir kısmının geliri vardır, bir kısmı nafaka almaktadır. Bunlar ayıklandıktan sonra kalan kısmına maaş bağlanacaktır. Tabiatiyle bu arada hükümetin yapmış olduğu tespitler sonucunda kendisinin geliri olduğu veya nafaka aldığı, sağlandığı tespit edildiği halde bu nev'i gelire sahip olmayan vatandaşlarımız da bir taraftan müracaat etmek imkânını muhafaza etmektedirler.

Biz sadece nüfus kayıtları, tapu kayıtları ve icra dairesi kayıtları sonucunda meydana gelen muhtaçlık durumuna göre 1 Mart'tan itibaren vatandaşlarımıza maaş bağlamış olacağız.

Yine bunların yanında, Türkiye Büyük Millet Meclisinin tetkiklerinde bulunan genel sağlık, sigortası, tarım sigortası, MEYAK tasarısı, İYAK tasarısı, BAĞ-KUR Kanunu değişikliği, halen müzakere edilen köy ve mahalle muhtarlarına aylık bağlanması, gelir vergisi kanun tasarısında yapılan tadille asgari geçim indirimi hadlerinin yükseltilmesi tasarısı, çiftçilerin Ziraat Bankasına olan borçlarının ertelenmesine ilişkin tasarı, tarım ve orman işçilerinin Sosyal Sigorta kapsamına alınmasına dair tasarı, Emlâk Vergisi Kanunundaki değişiklikle ilgili tasarı, afetlerden zarar gören ve üretim gücünü kayıp eden çiftçi ve köylülere yardım fonu kurulması hakkında tasarı ve benzeri tasarılar da Yüce Meclislerin tetkiklerine sunulmuş bulunmaktadır.

Değerli Milletvekilleri, konuşmamın sonuna yaklaşmış bulunuyorum.

ÖDEMELER DENGESİ

Burada 1977 yılının iki önemli konusuna daha temas etme durumundayım. Bunların birincisi, 1977 yılında ödemeler dengesinin arz etmiş olduğu özel ağırlık, ikincisi; Kamu İktisadî teşebbüsleri ve bunların finansman durumudur.

Konuşmanın başlangıcında da ifade ettiğim gibi, Türkiye'nin en önemli ekonomik meselelerinden biri, en ciddi dar boğazlarından biri ödemeler dengesidir. Ancak, ödemeler dengesi bir yıldan öteki yıla alınabilecek tedbirlerle çaresi bulunabilecek bir mesele de değildir. Uzun süreli çalışmayı gerektirmektedir, cesaretli programları gerektirmektedir, büyük fedakârlıkları gerektirmektedir. Ödemeler dengesinin sıhhatli kaynaklarla finanse edilmesi icap etmektedir.

Ödemeler dengesinin sıhhatli kaynaklarla finanse edilmesi gayesi bize, kaynak açığı ve bunun karşılanmasında Türkiye'nin tercihi ne olmalıdır hususunu da ciddi bir şekilde düşündürmektedir. Türkiye gelişmesi için belli bir hedefi dikkate almıştır. Bu hedefe varabilmede milli kaynaklarını azamî kullanmak ve doğru kullanmak durumundadır. Fakat milli kaynağını azamî kullanmak ve doğru kullanmak halinde dahi istemiş olduğu hedefe varabilecek bazen dış ödeme imkânını, bazen da gerekli kay-

nağı bulamamaktadır. Burada bir tercih önümüze çıkmaktadır; Türkiye'nin % 8 ve onun üzerinde bir gelişme hızını idame ettirebilmesi için kaynak açığı kaçınılmazdır. Ya gelişme hızından fedekârlık yapacaksınız; yani kalkınmayı erteleyeceksiniz, veyahut da kaynak açığı için realist çareler bulacaksınız. Bizim tercihimiz, kaynak açığının da çaresi, ödemeler dengesinin de çaresi gelişmedir; hızlı gelişmedir. Bu itibarla Türkiye'yi gelişmemiş durumda kalmaya daha uzun müddet mahkûm edemeyiz. Buna kimsenin hakkı yoktur. O halde hükümetlerin vazifesi gelişme hızından fedakârlık yapmak değil, kaynak açığına realist çare bulmaktır.

Bu dış kaynak açığına realist çare bulmadığınız takdirde üretiminiz azalacaktır. İstihdam seviyeniz düşecektir; yani karşınıza yine pahalılık çıkacaktır. Karşınıza mühim mikyasta enflasyon çıkacaktır, karşınıza mühim mikyasta işsizlik çıkacaktır. Eğer bu kaynak açığı sağlanamadığı takdirde Türkiye sadece gelişmesini ertelemekle kalmayacaktır, sosyal dengesini dahi muhafaza edemiyecek, birtakım ekonomik ve sosyal güçlüklere maruz kalabilecektir. Bu itibarladır ki, kaynak açığını bilmek ve bunu realist yollarla kapama çarelerini, Türkiye'nin şartlarına uygun şekilde kapama çarelerini aramak icap etmektedir.

İthalatı programlamak, ithalatı kısmak Türkiye için bir çare gibi görünmüyor. Çünkü, Türkiye ithalatının % 95'i, belki, onun biraz daha üstündeki bir rakamı ile yatırım malı, hammadde ve ara malı ithalatı yapmaktadır. Türkiye'nin yapmış olduğu tüketim malı ithalatı fevkalâde önemsiz bir nispettedir; bu da bazan gıda açığımızın zaruretlerinden gelmektedir. Bu itibarla Türkiye planlarımızın ve programlarımızın göstermiş olduğu ıthalat seviyesinin altındaki bir ithalatla idare edilemez. O halde yeni dış kaynak, yeni yabancı kaynak bulmak mecburiyetimiz vardır.

Bu yeni yabancı kaynağın Türkiye'nin menfaatlerine uygun şartlar içinde bulunması lâzımdır. Bu menfaatlere uygun şartlar tabiatiyle uzun vade, düşük faizdir. Mümkün olduğu kadar beynelmilel finansman kuruluşlarının sağlamış olduğu kredi şartları içinde kredi bulunabilmelidir. Ama, kaynak eksiği herhalde pahalı krediden ülke ekonomisine çok daha büyük zarar ika etmektedir. O itibarla elverişli kaynak bulunmalıdır, ama kısa vadede üretime dönük yatırımlar için pazar şartları ile dahi orta vade kaynağa müracaat etmekte kanaatımızca sakınca yoktur.

1977 yılında ödemeler dengemizde 2,5 milyar dolarlık ihracatı öngörmekteyiz. Buna karşılık 5 milyar 800 milyon dolarlık ithalat yapılması programlanmıştır. Dış Ticaret açığı 3 milyar 300 milyon dolar olacaktır. 3 milyar 300 milyon dolarlık dış ticaret açığını karşılamak için başlıca kaynaklarımız; işçi gelirleri (1 milyar 150 milyon dolar civarında), proje kredileri ve orta vadeli sermaye piyasası kredileri olacaktır. 1977 yılında 850 milyon dolarlık proje kredisinin kullanılmasını beklemekteyiz. 850 milyon dolarlık proje kredisi, 1977 yılının programında mevcut dış finansmanı sağlanmış projelerin, 1977 yılı dış harcama dilimlerine muadildir. Bu projeler ayrı ayrı toplanarak 850 milyon dolarlık proje kredisi bulunmuştur. Bu itibarla bu kredinin kullanılamaması demek, bu yatırımın yapılamaması demektir. Kredinin sağlanamaması değil, kaynağın bulunmaması değil, yatırımın yapılamaması manasına gelir.

Değerli arkadaşlarım, burada iki önemli konu olarak, özellikle dış ticaret dengemizdeki açıkları telâfide işçi dövizleri, ve proje kredilerini iki önemli kaynak olarak zikrettim. Bunların yıllar itibariyle gelişmesi hakkında fikir vermek isterim: İşçi dövizleri 1970'ten sonra ödemeler dengesinde mühim kalem olarak yer almaktadır. İşçi dövizinin gelişi 1964 yılına dayanıyor. Seneler itibariyle şöyle görünüyor : 1964 yılında 8 milyon dolar, 1965'te 70, 1966'da 115, 1967'de 93, 1968'de 107, 1969'da, 140, 1970'te 273, 1971'de 471, 1972'de 740, 1973'te 1 milyar 183 milyon, 1974'te 1 milyar 432 milyon, 1975'te 1 milyar 312 milyon, 1976'ta nihayet 986 milyon dolar.

Proje kredilerinde önemli gelişmeler görülüyor. Özellikle Üçüncü Plan döneminde bunu ifade edeceğim. Proje kredilerini, kullanım olarak ifade etmekteyim : 1973 yılında 328 milyon dolarlık proje kredisi kullanılmıştır. 1974 yılında bu kullanım 237 milyon dolardır. 1975 yılında 287 milyon dolar, 1976 yılında henüz kesinleşmeyen rakamlara göre 427 milyon dolardır. Bunun 450 milyon dolara varabileceğini ümit ediyoruz. 1976 yılında sağlanan proje kredisi 1 milyar 350 milyon dolardır. Yine 1977 yılında 1 milyar 150 milyon dolarlık proje kredisi müzakereleri dehalen sürdürülmektedir.

Bedelsiz ithalatta da son yıllarda gelişme vardır : 1973'te 44, 1974'te 69, 1975'te 173, 1976'da 181 milyon dolarlık bedelsiz ithalat, ödemeler dengesi kalemlerimiz içinde yer almıştır.

Değerli arkadaşlarım, Türkiye'nin dış borçlarından zaman zaman söz edilmektedir. Türkiye'de dış borç yükünün ağır ol-

duğundan söz edilmektedir. Hattızatında Türkiye'nin dış borç yükü, uzun vadeli dış borç yükü, gerek Gayrisafi Millî Hasılaya oranı bakımından ve gerekse fert başına düşen miktar bakımından diğer ülkeler arasında son sıralarda görülmektedir. Mesela; Türkiye'nin 1975 başı itibariyle gayrisafi millî hasılaya oranla dış borç yükü yüzde 0,8 dir. Fert başına düşen borç yükü de 110 dolar civarındadır ki, bu mesela Yunanistan'da 303 dolar, Panama'da 398 dolar, İsrail'de 1752 dolar gibi rakamlarla görülmektedir.

KAMU İKTİSADÎ TEŞEBBÜSLERİ

Sayın milletvekilleri, Kamu İktisadî Teşebbüsleri bizim karma ekonomi düzenimiz içinde önemli yer işgal eden, Ülkemizin ekonomi faaliyetlerinde, üretiminde önemli yer işgal eden, yine istihdam politikamızda, fiyat politikamızda kendilerinden mühim mikyasta istifade ettiğimiz değerli kuruluşlarımızdır.

Kamu İktisadî Teşebbüslerinin mazisi Türkiye'de bir hayli eskiye gider. Yalnız, son düzenlemesi 440 ve 468 sayılı Kanuna göre yapılmıştır. Mazilerini 1810 yılında Beykoz Teçhizatı Askeriye Kundura ve Çizme Palaska Fabrikasına kadar götürmek mümkündür.

Kamu İktisadî Teşebbüsleri sanayi, madencilik, bankacılık ve kredi alanlarında ulaştırma, petrol ve ticarî alım satım işlerinde faaliyet göstermektedirler.

Kamu İktisadî Teşebbüslerinin öz kaynakları seneler itibariyle hızlı bir gelişme gösteriyor. 1970 yılında 31 milyar 100 milyon olan öz kaynakları, 1975 yılında 107 milyara varmıştır. Pasif değerler toplamı 1970 yılında 92 milyar 700 milyon iken, 1975 yılında 302 milyar 900 milyona varmıştır.

Kamu İktisadî Teşebbüslerinin aktif değerler toplamları, 1970 yılında 92 milyar 700 milyon iken, 1975 yılı sonunda 302 milyar 900 milyona varmıştır. Bu aktif değerler toplamının 154 milyar 900 milyona bağlı değerlere, tesislere aittir. 143 milyarı da mütedavil değerlere aittir. Görüldüğü gibi, Kamu İktisadî Teşebbüslerimizde 300 milyarın üzerinde aktif değer bulunmaktadır. Bu 300 milyarın üzerindeki aktif değerlerin, ülke ekonomisine ne kattığını ifade ederken, sadece bunların kârlılık durumlarıyla bir cevap bulmak mümkün değildir. Çünkü, bunların üretim seviyeleri ve genel üretim içinde almış olduğu pay, yine bun-

ların istihdamdaki durumları endirekt yolla hazineye sağlamış oldukları vergi ve katma değerleri Kamu İktisadî Teşebbüslerinin değerlendirilmesinde hesaba katmak lâzımdır. Kâr - Zarar hesapları 1973 yılında 10 milyar 965 milyon (—) göstermektedir. Tüm Kamu İktisadî Teşebbüslerinde 603.573 kişi çalışmaktadır, 1976 yılı rakamlarına göre, bunların 230.310'u memur ve teknik personel, 373.263'ü daimî kadroda çalışan işçilerdir. Kamu İktisadî Teşebbüslerimiz 1976 yılı program rakamlarına göre personeline 36 milyar 790 milyon liralık bir ödeme yapmaktadır.

Kamu İktisadî Teşebbüslerinin 1977 yılında kaynak ödeme açıkları 19 milyar 284 milyona varmıştır. Bu, işletmeci kuruluşlarda 19 milyar 284 milyon, yatırımcı, tasarrufcu kuruluşlarda 284 milyonluk fazla ile, tüm Kamu İktisadî Teşebbüslerinin kaynak ödeme açığı 19 milyar olarak görülmektedir. Her yıl artan nispette Kamu İktisadî Teşebbüslerimize yatırım görevi vermekteyiz. 1977 yılında Kamu İktisadî Teşebbüslerine verilen yatırım görevi, 62 milyara baliğ olmaktadır. Bir önceki yıl programa göre 38 milyar 434 milyon, gerçekleşmeye göre de 37 milyar 822 milyon idi.

Kamu İktisadî Teşebbüslerimizden yatırım görevi verilenlerin isimlerini ve yatırım miktarlarını sadece saymakla iktifa edeceğim.

Makina Kimya Endüstrisi Kurumu için 1977 yılında yatırım görevi 2 milyar 323 milyon, Sümerbank 2 milyar 243 milyon, Çimento Sanayi 1 milyar 461 milyon, Türkiye Demir Çelik Endüstrisi 4 676 000 000, SEKA 3 616 000 000, Etibank 1 917 000 000, Türkiye Elektrik Kurumu 13 201 000 000, Petro - Kimya 3 900 000 000 Petrol Ofisi 345 000 000, Türkiye Petrolleri 4 359 000 000, Türkiye Kömür İşletmeleri 2 800 000 000 Karadeniz Bakır 443 000 000, Azot Sanayii 2 186 000 000, Et - Balık Kurumu 520 000 000, Toprak Mahsulleri Ofisi 832 000 000, Süt Endüstrisi Kurumu 745 000 000, Türkiye Şeker Endüstrisi 2 554 000 000, Yapağı Tiftik Sanayii 80 000 000, Yem Sanayii 90 000 000, Türkiye Zirai Donatım Kurumu 1 490 000 000, Çay - Kur 110 000 000, D. B. Deniz Nakliyat 1 600 000 000, Denizcilik Bankası 1 175 000 000, PTT 3 972 000 000, Devlet Demiryolları 3 300 000 000, Türk Havayolları 297 000 000, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu 400 000 000, Devlet Malzeme Ofisi 48 000 000, Türkiye Uçak Sanayii 1 077 000 000 olarak kendilerine 62 milyarlık yatırım görevi verilmiş bulunmaktadır.

Kamu iktisadî teşebbüslerinin 1977 yılı finansman gereği 19 milyar kaynak ödeme açığı, 62 milyar da yatırım göreviyle 81 milyara baliğ olmaktadır. Bu 81 milyarın 18 milyarı Devlet bütçesinden verilen ödenekle karşılanacaktır; 20 milyarı Devlet Yatırım Bankasının kredileriyle karşılanacaktır; 25 milyarı dış kaynaklardan karşılanacaktır. Biraz evvel bahsetmiş olduğum 850 milyon dolarlık proje kredisinin mühim bir kısmı bu dış kaynak içinde yer almaktadır. 10 milyarı «Özel Fon» dediğimiz Merkez Bankasına Hazine kefaletiyle verilen bonolarla karşılanacaktır; 2 milyarı 20 sayılı Fondan karşılanacaktır; 4 milyarı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığımızda mevcut Ağır Sanayi Yatırımlarına tahsis edilmiş olan fondan karşılanacaktır; 2 milyarı da kuruluşların alacakları işletme içi tedbirlerden karşılanacaktır.

SONUÇ

Değerli milletvekilleri, 3 saatı aşan bir zamandan beri huzurunuzda sunmaya çalıştığım bütçe konuşmamın sonuna gelmiş bulunuyorum.

1977 yılı bütçesinin genel büyüklüklerini; bu bütçeyle birlikte getirilen politikaları; bu politikalarla istihdaf edilen hedefleri ve bu hedeflerin gerçekleşmesiyle Türk toplumuna lâyık gördüğümüz ve kendi Programlarımızla ona taahhüt ettiğimiz gelişmişlik seviyesini kısa hatlarıyla ve özet olarak huzurunuzda ifade etmeye çalıştım.

1977 yılı bütçesi, böyle bir hızı, böyle bir azmi, böyle bir hamleyi ifade edecek, büyüklükleri, ifade edecek imkânları içerisinde taşımaktadır.

Bu bütçeyle daha çok kişiye iş sahası bulmayı hedef aldık; bu bütçeyle daha fazla yoksul kişiye Devletin elini uzatmasını hedef aldık; bu bütçeyle Türk vatandaşının daha yüksek bir hayat seviyesine varmasını hedef aldık; daha adil bir gelir dağılımından istifade etmesini hedef aldık; bu bütçeyle Türkiye'de yokluğun, kıtlığın kuyruğun görülmemesinin tedbirlerini getirmeye gayret ettik. Bu bütçeyle istihdaf etmiş olduğumuz hedefler tabiatıyla Türk milleti için varılması asgarî olan hedefler olmalıdır. Türk milleti çok daha yüksek yaşama seviyesine, çok daha büyük hedeflere lâyıktır. Bu bütçeyle Türk milletine, millî kaynakların Türkiye'nin ihtiyaçlarına (—) bizim kanaatimizce (—) en uygun bir şekilde dağılımını takdim etmekteyiz.

Takdir edersiniz ki, 1975 yılı başıyla 1976 yılı başı Türkiye'si farklı bir Türkiye'dir. 1975 yılının başında Türkiye'nin birtakım gaileleri vardı, vatandaşının birtakım talepleri ve istekleri vardı; 1976 yılı sonunda Türkiye'nin birtakım meseleleri, birtakım gaileleri vardır, vatandaşının birtakım talepleri ve istekleri vardır. Türkiye'nin 1975 yılı başında sahip olmuş olduğu gaileleri bu Hükümet arttırmamıştır. Türkiye'nin meselelerini çöze çöze 1976 yılının sonuna gelmiştir. 1976 yılı sonundaki Türk vatandaşının talepleri, istekleri ve iddiaları 1975 yılı başındaki Türk vatandaşının talepleri istekleri ve iddialarından çok farklıdır. Türk vatandaşı daha çok şey istemektedir. Kendini daha çok mala, vasıtaya, gelire, (1975 yılı başlangıcına nazaran) 1976 yılı sonunda haklı hissetmektedir. Türk vatandaşının ihtiyaçları 1976 yılının sonunda, 1975 yılının başına göre artmıştır. Çünkü Türkiye'de, Türk vatandaşının gelir seviyesi yükselmiştir, hayat seviyesi yükselmiştir. 1975 yılı başına nazaran, 1976 yılında Türkiye büyümüştür.

Biz bu Bütçe ile Türk vatandaşına daha fazla geliri, daha fazla huzuru, daha fazla güvenlik ve daha adil bir gelir dağılımını, daha hür bir nizam içinde getirdiğimiz kanaatındayız. Yüce Meclisimizin itinalı tetkikleriyle bu Bütçenin Türk milletine ve aziz vatanımıza daha yararlı hale geleceğine şüphe yoktur.

Sayın milletvekillerini ve değerli başkanı saygı ile selâmlıyorum.

BASIN - YAYIN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Başbakanlık Basımevi
1977 — A N K A R A